

บทที่ 1

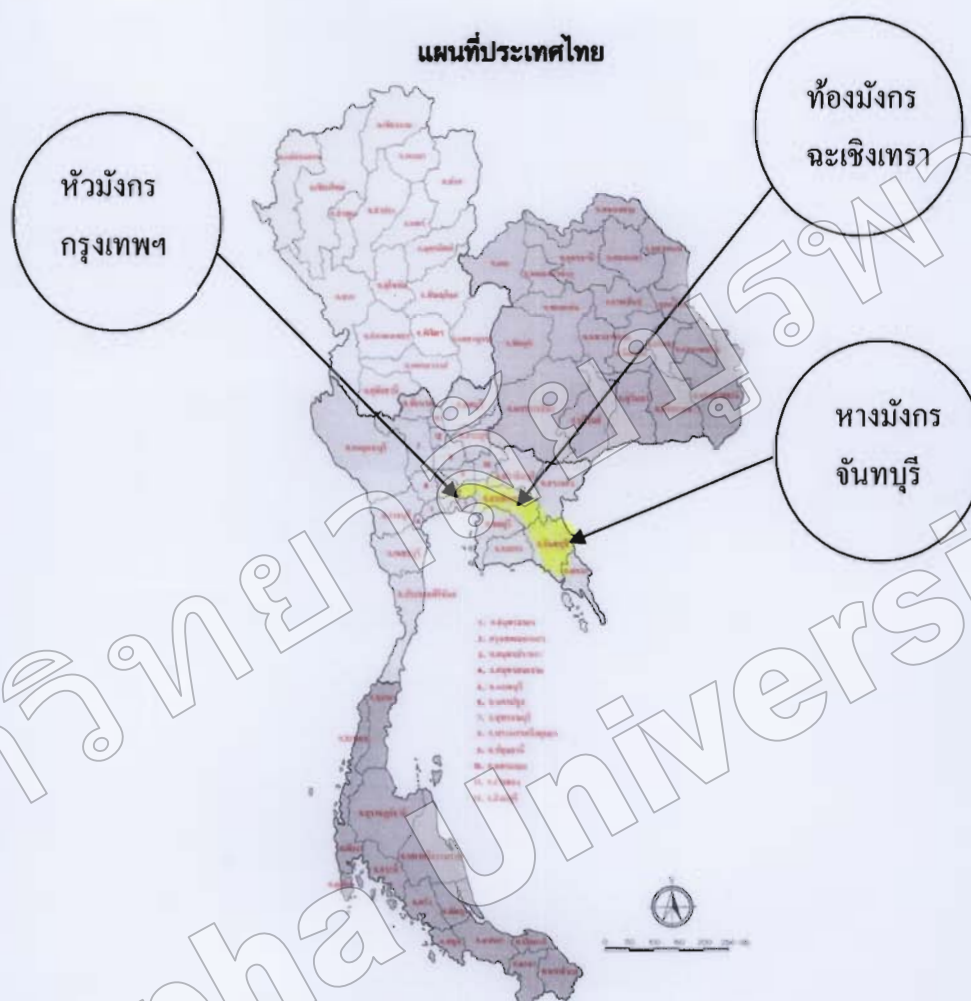
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษา

วัดจีนประชาสโมสรเป็นวัดจีนที่ชาวเมืองฉะเชิงเทราได้ร่วมกันสร้างขึ้น โดยนิมนต์หลวงจีนสกเหิงเจ้าอาวาสวัดเล่งเน่ยยี่ กรุงเทพมหานครมาเป็นประธาน หลวงจีนสกเหิงท่านได้นำรูปแบบศิลปกรรมจีนและแผนผังของวัดจีนในเขตภาคใต้ของประเทศไทย มาเป็นรูปแบบในการก่อสร้าง ฉะนั้นจึงถือกันว่าเป็นวัดจีนที่รักษาวัดนธรรมจีนไว้ได้เกือบครบถ้วนเหมือนวัดเล่งเน่ยยี่ชาวจีนในเมืองฉะเชิงเทราและใกล้เคียงมีการนับถือศรัทธามาก ช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์เสด็จเปิดเส้นทางรถไฟและเสด็จเยี่ยมวัดเล่งฮกยี่ ได้พระราชทานทรัพย์บำรุงวัด 80 บาทและพระราชทานนามวัดว่า “วัดจีนประชาสโมสร”

มีคำกล่าวที่สืบทอดกันมาว่า วัดเล่งเน่ยยี่ (วัดมังกรกลาวยาส) คือหัวมังกร วัดเล่งฮกยี่ (วัดจีนประชาสโมสร) คือท้องมังกร และวัดเล่งฮ้วย (วัดมังกรบุปผาราม) คือหางมังกร ตามหลักฮวงจุ้ยจีนกล่าวว่า ตำแหน่งหัวมังกรนั้นอยู่ที่วัดเล่งเน่ยยี่ ส่วนวัดเล่งฮกยี่ ถือเป็นตำแหน่งท้องมังกร หางมังกรอยู่ที่วัดเล่งฮ้วย จังหวัดจันทบุรี ทั้งสามตำแหน่งเป็นพื้นที่ของมังกรตัวใหญ่นี้ได้พาดผ่านดินแดนของความมั่งคั่ง อันมีความอุดมสมบูรณ์ โดยที่บริเวณย่านเยาวราช กรุงเทพมหานคร เป็นดินแดนแห่งการค้าขายอันอุดมด้วยเงินทองมากมาย บริเวณเมืองแปดริ้ว (เมืองฉะเชิงเทรา) เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร และบริเวณพื้นที่ของจังหวัดจันทบุรี เป็นเมืองที่อุดมด้วยพลอยมากที่สุดของประเทศ (พ. สุวรรณ, 2545, หน้า 51)

จากคำกล่าวข้างต้นชวนให้สงสัยความอยากรู้อยากเห็น เพื่อที่จะค้นหาคำตอบความเป็นส่วนท้องของมังกรมากที่สุด และการเชื่อมโยงของมังกรทั้งตัวเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในจังหวัดฉะเชิงเทรา การเชื่อมโยงของการสร้างศิลปกรรมเริ่มจากการวางผังของวัด องค์ประกอบต่าง ๆ ในผัง เช่น รูปเคารพทางศาสนา ลวดลายการประดับตกแต่ง เพื่อหาความหมายทางสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาหายาน และสืบค้นถึงบทบาทของวัดที่มีความสัมพันธ์ต่อสังคม

ภาพที่ 1-1 แผนที่ประเทศไทยแสดงตำแหน่งพื้นที่ห้วยม้ง (กรุงเทพมหานคร) ท้องม้ง (จังหวัดฉะเชิงเทรา) และหางม้ง (จังหวัดจันทบุรี) (คือส่วนที่ระบายสีเหลือง)

จากประวัติวัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) เป็นวัดที่มีความสำคัญวัดหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นวัดที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมจีนที่ถ่ายทอดมาเป็นระยะตั้งแต่เริ่มแรก เป็นการแสดงให้เห็นถึงพื้นที่ที่ตั้งของวัดที่มีชุมชนจีนคนไทยเชื้อสายจีนเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก อีกทั้งมีศาลเจ้าจีนตั้งอยู่ในพื้นที่ศึกษา และพื้นที่ใกล้เคียงในบริเวณพื้นที่ศึกษา แสดงให้เห็นถึงคนจีนและคนไทยเชื้อสายจีนที่สืบทอดความเชื่อจากบรรพบุรุษมาสู่ลูกหลานยุคปัจจุบัน โดยตลอด และที่สำคัญที่สุดวัดเล่งฮกยี่เป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จมายังวัดเมื่อครั้งพระองค์เสด็จมาเปิดเส้นทางรถไฟที่แปดริ้ว (จดหมายเหตุเปิดรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือและเสด็จพระราชดำเนินประพาส

เมืองฉะเชิงเทรา, 2476) พร้อมกันนั้นพระองค์ได้พระราชทานนามวัด เล่งฮกยี่ ว่า “วัดจีนประชาสโมสร” (วัดจีนประชาสโมสร, 2540, หน้า 19) แสดงให้เห็นว่าวัดจีนประชาสโมสร เป็นวัดฝ่ายจีนนิกายมหายานวัดแรก ๆ ในต่างจังหวัด หรืออาจเป็นวัดแห่งแรกในมณฑลปราจีนบุรี ในขณะนั้น และเป็นวัดจีนแห่งแรกนอกเมืองหลวงในขณะนั้นเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าชุมชนจีน และชุมชนคนไทยเชื้อสายจีนได้สืบทอดความเชื่อมาโดยตลอด จึงได้มีการสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็น แหล่งรวมศิลปวิทยาการ ศูนย์รวมทางพระพุทธศาสนาพุทธมหายาน และแหล่งรวมคนจีน ในขณะนั้นจนถึงปัจจุบันวัดจีนประชาสโมสรเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยเชื้อสายจีนสืบทอดมา หนึ่งร้อยกว่าปี (ดังชื่อวัดที่รัชกาลที่ 5 ได้ทรงพระราชทานนาม) ถือว่าวัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) มีบทบาทต่อชุมชนจีนในบริเวณพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง

ความสำคัญทางด้านการเมืองการปกครอง น่าจะมีความสัมพันธ์กับชุมชนจีนที่อาศัย อยู่ในพื้นที่บริเวณแห่งนี้ และอาจมีความสัมพันธ์กับพื้นที่แห่งนี้คือเหตุการณ์ที่สืบเนื่องก่อน การสร้างวัด ธวัช ปุณโณทก ได้เสนอความเห็น ว่า ชุมชนจีนที่จังหวัดฉะเชิงเทราเป็นชุมชนที่ใหญ่ ในช่วงรัชกาลที่ 3 ได้เกิดกบฏตัวเหี้ยขึ้น จนทางกรุงเทพฯ ถึงกับส่งกองทัพมาปราบปราม (ธวัช ปุณโณทก, 2544, หน้า 17 -19) แสดงให้เห็นว่ามีจำนวนชาวจีนเป็นจำนวนมากอาศัยอยู่ ในพื้นที่นี้ และด้วยสาเหตุนี้อาจทำให้ชาวจีนในช่วงนั้นหันมาสนใจในธรรมะคำสั่งสอนของ องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าเพราะหลังเกิดเหตุการณ์นั้นคนจีนถูกฆ่าตายไปเป็นจำนวนมากในเมือง ฉะเชิงเทรา และบริเวณใกล้เคียง สืบเนื่องจากการขูดคลองบางขนากสมัยรัชกาลที่ 3 และการปลูก อ้อยทำน้ำตาลเป็นเหตุให้คนจีนเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองฉะเชิงเทราเป็นจำนวนมาก และปัจจุบัน มีความเชื่อที่เปรียบว่า วัดเล่งเน่ยยี่ กรุงเทพมหานครเป็นหัวมังกร วัดเล่งฮกยี่ เมืองฉะเชิงเทรา เปรียบเป็นท้องมังกร และวัดเล่งฮั้วยี่ เมืองจันทบุรีเปรียบเหมือนหางมังกร จึงเห็นได้ว่าบริเวณพื้นที่ มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐานของคนจีนจวบจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน จนกลายเป็นคนไทยเชื้อสายจีนในที่สุด

ความสำคัญทางด้านศิลปกรรมและความหมายทางสัญลักษณ์ของวัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) เป็นเรื่องที่สำคัญในการศึกษาที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาโดยเฉพาะ เพราะว่ารูปแบบทางศิลปกรรม ทุกอย่างที่สร้างขึ้นอันได้แก่ งานสถาปัตยกรรม งานประติมากรรมรูปเคารพ ลวดลายประดับ ล้วนเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาทั้งสิ้น การศึกษาจึงเน้นมาที่รูปแบบศิลปกรรมทั้งหมด แล้วแปล ความหมายสัญลักษณ์ทั้งหมดของรูปแบบศิลปกรรมที่ปรากฏขึ้นในวัดตามความเชื่อของคนไทย เชื้อสายจีน โดยประวัติเริ่มแรกผู้สร้างมีแนวความคิดที่ได้รับรูปแบบศิลปกรรมจากวัดเล่งเน่ยยี่ ซึ่งเป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงพระราชทานนามเช่นเดียวกันว่า “วัดมังกรกมลาวาส” รูปแบบแนวคิดน่าจะได้เค้ารูปแบบของเดิมมาใช้ในการออกแบบสร้างวัด

แต่อย่างไรก็ตาม การนำเอารูปแบบดั้งเดิมมาสร้างไม่เสมอไป มีการปรับตกแต่งเพิ่มเติม หรือ ตัดทอนจากต้นแบบให้เป็นแบบฉบับของตนเอง เริ่มตั้งแต่การวางแผนผังของวัด หรือแม้แต่ การจัดพื้นที่ใช้สอยภายใน และการใช้ลวดลายประดับที่เป็นภาพมงคลที่ต่างกันไป เช่น แผนผังวัดมีเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองอยู่ที่หน้าวัดก็น่าที่จะบอกได้ว่านำเอาผังของวัดไทยเข้ามาผสม ดังนั้นสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการแสดงถึงความเชื่อของคนไทยเชื้อสายจีนที่สืบทอดความเชื่อ แสดงออกมาในรูปของศิลปกรรม คืองานสถาปัตยกรรม งานประติมากรรมรูปเคารพ และ งานจิตรกรรมที่เขียนเป็นรูปบุคคล ลวดลายประดับ เป็นต้น

ประเด็นที่ทำการศึกษารองเรื่องหนึ่งนั่นคือเรื่อง บทบาทของวัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) เป็นวัดที่มีบทบาทความสำคัญมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 มาแล้ว เป็นการก่อรูปวัดจีนในพื้นที่ภาคตะวันออกของประเทศไทย แสดงความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับชุมชนคนไทยเชื้อสายจีน ในพื้นที่ แสดงให้เห็นถึงกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่มีการนับถือพุทธศาสนาหายาน ซึ่งความพร้าวก่อนหน้านี้การทำบุญของคนไทยเชื้อสายจีนคงใช้วัดไทยทางพุทธหินยาน เพราะในพื้นที่มีวัดมาก่อนแล้ว อาทิเช่น วัดพุทธโสธร วัดเทพนิมิต วัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎิ์ (วัดเมือง) เป็นต้น ถ้วนเป็นวัดที่สร้างมาก่อนวัดจีนประชาสโมสรทั้งสิ้น

ความเป็นอัตลักษณ์ที่จะแสดงความหมายทางสัญลักษณ์เฉพาะของวัดจีนประชาสโมสร เกิดขึ้นจากรูปแบบวัฒนธรรมอินเดียให้อิทธิพลเข้าไปยังจีน และจีนส่งอิทธิพลมายังไทย ในขณะที่ไทย (บริเวณพื้นที่ศึกษา) นำเอาความเชื่อรูปแบบทางศิลปกรรมมาผสมผสานกันเกิดเป็นรูปแบบขึ้นใหม่คือ วัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) จึงมีความหมายทางสัญลักษณ์เฉพาะตัว มีการสืบทอดถึงวิถีความเป็นศาสนาพุทธมหายานให้กับชุมชนท้องถิ่น และเป็นที่พึ่งของประชาชนโดยทั่วไปที่ได้เข้าไปไหว้พระหรือร่วมพิธีกรรมที่วัดแห่งนี้ จวบถึงปัจจุบันยังมีการสร้างถาวรวัตถุทางศิลปกรรมเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง คือการสร้างเจดีย์แบบศิลปะจีนผสมริเบตและศิลปะไทยไว้ด้านหลังวัด

ความโยงใยทางด้านวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดการก่อตัวในสายวัฒนธรรมจีนนั้น มีช่วงระยะเวลาที่ยาวนาน หลักฐานที่ยืนยันความเชื่อมโยงบางอย่างก็ขาดไปบ้าง แต่การศึกษาถึงความสัมพันธ์กับจีนด้านการทูตและอิทธิพลทางรูปแบบศิลปกรรมที่ผ่านมา โดยเริ่มจากสมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงช่วงเวลาของการศึกษาวัดจีนประชาสโมสร ก็มีนักวิชาการศึกษาไว้แล้ว กล่าวคือ

เรื่องของรูปแบบวัฒนธรรมที่ปรากฏขึ้นในประเทศไทยนั้น เป็นผลผลิตจากวัฒนธรรมอินเดียและวัฒนธรรมจีนที่ต่อมาทำให้เกิดคติความเชื่อแก่สังคมในประเทศไทย โดยที่วัฒนธรรมอินเดียแผ่อิทธิพลเข้ามาตั้งแต่สมัยทวารวดี ส่วนวัฒนธรรมจีน ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์จีน

มีความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการในช่วงสมัยสุโขทัย ตรงกับสมัยราชวงศ์หยวน (สุกรีตัน เลิศพานิชกุล, 2534, หน้า 93) ทำให้ประเทศไทยเกิดวัฒนธรรมที่หลากหลายขึ้น และมีพัฒนาการที่ต่อเนื่องเรื่อยมาโดยลำดับ ส่วนทางด้านวัฒนธรรมอินเดียที่สืบเนื่องต่อจากสมัยทวารวดีก็เป็นผลจากวัฒนธรรมอินเดียเช่นกันทั้งเข้ามาโดยตรงพร้อมกับการส่งผ่านจากอินเดียมายังชวา และเข้าสู่ภาคใต้ของประเทศไทย ต่อมาเข้าสู่สมัยขอมในประเทศไทย วัฒนธรรมของอินเดียเข้ามามีอิทธิพลทางเขมรก่อนแล้วเข้ามามีอิทธิพลในประเทศไทยศูนย์กลางนั้นอยู่ที่ลพบุรี หลังจากนั้นวัฒนธรรมในชั้นหลังก็เกิดเป็นวัฒนธรรมไทยอย่างเด่นชัดขึ้น

วัฒนธรรมจีนนั้นได้มีการสืบทอดกันมาเป็นเอกลักษณ์ของตนอย่างเด่นชัดมาช้านาน ก่อนที่จะได้รับพุทธศาสนาจากอินเดีย ซึ่งตามหลักฐานพบว่าวัฒนธรรมอินเดียเข้ามาสู่ประเทศจีนในช่วงสมัยราชวงศ์ฮั่น และหลังสมัยราชวงศ์ฮั่นวัฒนธรรมอินเดียเข้ามาเป็นระลอก ประเด็นที่สำคัญก็คือจีนนำเอาวัฒนธรรมของตนเอง เช่น ศาสนาขงจื้อ ศาสนาเต๋า และความเชื่อพื้นถิ่น ผสมผสานกับวัฒนธรรมที่ได้รับจากอินเดียคือพระพุทธศาสนาจากอินเดีย ส่งผ่านเข้ามาในประเทศไทย

พัฒนาการของวัฒนธรรมจีนที่เข้ามาในประเทศไทย จึงมีความสำคัญโดยตรงต่อรูปแบบทางศิลปกรรมตามความเชื่อที่ชาวจีนนับถือ นำเข้ามา เพื่อตนเองจะได้บูชากราบไหว้ และขอพร จึงได้สร้างผลงานขึ้นตามลำดับของช่วงเวลา ซึ่งไทยและจีนมีความสัมพันธ์กันมาโดยตลอด ตามที่กล่าวไว้แล้วว่าความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ คือสมัยสุโขทัย แต่ก่อนหน้าสมัยสุโขทัย พบเอกสารที่จีนที่ระบุถึงชื่อดินแดนในประเทศไทยในภาคกลางออกสำเนียงเทียบเคียงได้กับคำว่า ทวารวดี ได้รับวัฒนธรรมจากอินเดีย (สันติ เล็กสุขุม, 2550, หน้า 9) อาณาจักรทวารวดีตรงกับจดหมายเหตุของจีนเรียกว่า “คว้อหลอ ปอ ตี้” หรือ “โถ โล โปติ” ซึ่งพระภิกษุเหียนจิ่ง (Hiuan-tsang) ได้กล่าวอยู่ระหว่างประเทศพม่ากับประเทศกัมพูชา เมื่อพุทธศตวรรษที่ 12 (สุภัทรดิศ ดิศกุล, 2522, หน้า 21) ทางศิลปกรรมพบรูปประติมากรรมที่เก่าที่สุด เป็นรูปพระโพธิสัตว์กวนอิมในสมัยราชวงศ์ถัง (กรมศิลปากร, 2543, หน้า 152)

ความสัมพันธ์จีนกับไทยช่วงสมัยสุโขทัย มีการส่งทูตและเครื่องบรรณาการจากสยาม (สุโขทัย) (คณะกรรมการสืบค้นทางประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสารภาษาจีน, 2523, หน้า 2) และในปีถัดมาจีนส่งทูตมาได้รับสั่งให้กษัตริย์กันฟู่ตึง (พ่อขุนรามคำแหงเจ้าฝาง) (คณะกรรมการสืบค้นทางประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสารภาษาจีน, 2523, หน้า 2; เฉลิม ขงบุญเกิด, 2506, หน้า 33) แต่เรื่องนี้นักวิชาการบางท่านกล่าวว่าพ่อขุนรามคำแหงอาจไม่ได้เสด็จเข้าเฝ้าจักรพรรดิจีน (สืบแสง พรหมบุญ, 2515, หน้า 39-45) อย่างไรก็ตามแล้วแต่ในช่วงสมัย

* เต๋าและขงจื้อ นักวิชาการบางท่านเรียกว่าลัทธิ บางท่านเรียกว่าศาสนา

สุโขทัยนี้เราพบเครื่องปั้นดินเผา สังคโลกเป็นจำนวนมาก อาจเป็นการได้รับถ่ายทอดวัฒนธรรมจาก ช่างจีนให้กับช่างไทยตามหลักฐานที่มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งทางด้านรูปแบบของเครื่องสังคโลกนั้น นักวิชาการกล่าวว่าน่าจะได้รับรูปแบบมาจากเครื่องถ้วยสือโจว (Tzu Chou Wares) (สันติ เล็กสุขุม, 2550, หน้า 31) และนอกจากเครื่องเคลือบดินเผาแล้ว ยังพบว่ามีการใช้ลวดลายจีนในงาน สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และงานจิตรกรรม เช่น ลายก้านขด ลายรูปดอกบัว หรือลายดอกโบตั๋น (สันติ เล็กสุขุม, 2550, หน้า 26-31)

ชาวจีนที่เข้ามาในสมัยสุโขทัย นักวิชาการเสนอความเห็นว่าจะจะเป็นชาวจีนที่มาจาก หลายแห่งทั้งจีนกลางต้ง จินฮกเกี้ยน จินไหหลำ และจีนจากยูนนาน เพราะชาวจีนจากทั้งสี่แหล่ง มีประวัติที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคนี้ตั้งแต่สมัยก่อนสุโขทัยแล้ว โดยเฉพาะเมืองกวางโจวในมณฑล กวางตุ้ง และเมืองฟูโจวในมณฑลฮกเกี้ยนนั้น เป็นแหล่งการค้ากับแดนโพ้นทะเลที่ผ่านเกาะไหหลำ เข้าอ่าวไทยมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น เช่นเดียวกับมณฑลยูนนาน เป็นแดนผ่านของจีนที่เข้ามาติดต่อ และบุกรุก ทั้งอาณาจักรของชนเผ่าพยู และอาณาจักรพุกามของพม่า มีเส้นทางม้าเร็วผ่านด่าน แม่สอคมมาเข้าสู่ไทย ตั้งแต่อาณาจักรศรีเทพ และอาณาจักรนครวัดมาแล้ว (ประพฤทธิ์ ศกุลรัตนเมธี, 2532, หน้า 47)

บริเวณพื้นที่ในภาคเหนือของประเทศไทยช่วงสมัยราชวงศ์มังราย ก็พบว่ามีความสัมพันธ์ กับจีนเช่นกัน มีหลักฐานแสดงการสัมพันธ์กันจากเอกสารพงศาวดารราชวงศ์หยวนฉบับหอหลวง ระบุถึงสงครามระหว่างจีนกับดินแดนต่าง ๆ เชียงใหม่ เชียงรุ่ง ในช่วงพ.ศ. 1827-1855 จนสมัยของ กุบไลข่านส่งกองทัพมาตีเชียงใหม่ครั้งแรก ปีพ.ศ. 1835 และในที่สุดเชียงใหม่ เชียงรุ่งยอมสวามิภักดิ์ พร้อมกับส่งเครื่องราชบรรณาการแก่จีน ในปีพ.ศ. 1869 เจ้าเมืองเชียงใหม่ส่งราชบุตรชื่อ เจ้าชานตัวไปเมืองจีน (วินัย พงศรีเพียร, 2539, หน้า 159-185) ต่อมาในสมัยราชวงศ์หมิง มีจดหมายเหตุประจำรัชกาล ว่าทางเชียงใหม่ส่งเครื่องราชบรรณาการให้กับจีน ทางจีนได้มีการส่ง ข้าหลวงมาปกครองทหาร พลเรือน เชียงใหม่ ในปีพ.ศ. 1934 และปีพ.ศ. 1947 และยังคงผู้ช่วย เจ้าเมืองที่รู้ภาษาจีน ระเบียบพิธีราชสำนักจีน ทางเชียงใหม่มีการแข่งขันและก็มีความสัมพันธ์ เช่นเดิม (วินัย พงศรีเพียร, 2539, หน้า 159-185, 194, 197, 201, 203-208) และมีนักวิชาการได้ศึกษา ระบุว่ารัชกาลพญามังราย ทำสงครามกับกองทัพมองโกลเพื่อตีเมืองเชียงรุ่งคืน ทางมองโกลจึงส่ง กองทัพใหญ่เข้ามา ในพ.ศ. 1844 แต่ล้มเหลวเพราะด้วยกองทัพมารวมกับเมืองเชียงรุ่งบุกตีเข้าไป ในยูนนาน แต่ในที่สุดเชียงใหม่กับเชียงรุ่งก็ต้องส่งเครื่องราชบรรณาการให้มองโกล ถึงสมัยรัชกาล พระเจ้ากือนาจึงยุติ (สรสวดี อ่องสกุล, 2544, หน้า 132)

ศิลปกรรมที่ได้รับวัฒนธรรมจีนในพื้นที่ภาคเหนือสมัยล้านนา พบงานสถาปัตยกรรม เจดีย์ทรงปราสาทในฝั่งกลม (เจดีย์ปล่อง) เป็นแบบวัฒนธรรมจีน (สันติ เล็กสุขุม, 2538, หน้า 174)

พบลวดลายการประดับหน้ากระดานเป็นรูปดอกไม้ เช่น ดอกบัว ดอกท้าวอด (ภาคกลางเรียก ดอกจอก) เป็นอิทธิพลลายประดับเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หยวน (จิรศักดิ์ เศรษฐศาสตร์, 2539, หน้า 95-99) ดังตัวอย่างที่เจดีย์วัดป่าสัก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นลายพันธุ์พฤกษา ดอกไม้ ใบไม้ รูปสัตว์ กิเลน มังกร ลายเมฆไหลหรือลายไข่มุกไฟ เป็นต้น

ความสัมพันธ์กับจีนช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยนี้มีระยะเวลานานถึง 417 ปี ด้วยเหตุที่กรุงศรีอยุธยานั้น เป็นศูนย์กลางการค้านานาชาติที่พ่อค้าจากตะวันออกและตะวันตกมาพบกันและแลกเปลี่ยนสินค้ากัน ในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ส่งผ่านสินค้าจากตะวันออกไปยังตะวันตก และจากตะวันตกไปยังตะวันออก จึงมีเอกสารในสมัยนี้มากกว่าที่ผ่านมา และกล่าวได้ว่าในสมัยนี้มีชาวจีนเข้ามาตั้งหลักแหล่งในกรุงศรีอยุธยามากถึงหนึ่งแสนคน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2546, หน้า 72, 101)

มีเอกสารเก่าและบันทึกวิชาการ ได้ศึกษาค้นคว้า เริ่มจากเอกสารจีนเริ่มตั้งแต่พงศาวดารราชวงศ์หมิง ฉบับหลวง กล่าวถึงมีการอัญเชิญพระบรมราชโองการ และดวงตราให้กับเมืองสุพรรณบุรี กล่าวถึงทูตสยามที่เป็นชาวจีนได้รับการแต่งตั้งจากกษัตริย์ไทยให้เป็น “ออกขุน” เจ้าฉุนอิง (พระนครินทร์) ได้ส่งทูตมาจีนหลายครั้ง และเดินทางมาถวายเครื่องราชบรรณาการมาจีน ในปีพ.ศ. 2058 มีการคัดเลือกทูตสยามเพื่อประจำในหอรับรองทูตของจีนสำหรับเป็นล่าม และในปีพ.ศ. 2122 ได้มีการตั้ง “หอสยาม” (คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีน ในเอกสารภาษาจีน, 2523, หน้า 8-9, 11-12, 22-24, 26) เอกสารอีกฉบับหนึ่งในสมัยราชวงศ์ชิง สยามได้ส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวายในรัชกาลจักรพรรดิคังซี ในปีพ.ศ. 2207 และปีพ.ศ. 2227 ได้อนุญาตให้เรือบรรณาการสยามเข้ามาค้าขายได้สะดวก (คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสารภาษาจีน, 2523, หน้า 30-31, 33)

หลักฐานทางเอกสารไทยพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) พวกจีนขอล้อมเมือง เชียงใหม่ ทางเชียงใหม่จึงขอความช่วยเหลือมายังสมเด็จพระนารายณ์ ในปี พ.ศ. 2203 และในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเกิดกบฏจีนน่ายกย ประมาณ 300 คน คบคิดกันปล้นพระราชวังหลวง (พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม), 2507, หน้า 393, 457) พระราชพงศาวดารฉบับสมเด็จพระพนรัตน์กล่าวถึงหลวงพิพัฒน์จัดจีนน่ายกย 2,000 คน ออกไปตั้งค่ายรับศึกพม่าแต่ถูกพม่าตีแตกครั้งแรกในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ และเรื่องชาวจีนค้าคลองสวนพลูไปทำลายลอกเงินทองพระพุทธรูป (พระราชพงศาวดารฉบับพระพนรัตน์, 2505, หน้า 639, 652) ทำให้การขุนหลวงหาวัดประจักษ์ทรงธรรมเอกสารจากหอหลวง เขียนขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ กล่าวถึงถูกลมล่าพาตเข้ากรุงลำปางจีน-แขก-ฝรั่งและลูกค้าวานิชมาทอดสมอ ขนสินค้ามาไว้บนดึกห้างที่ตนซื้อไว้ในกำแพงเมือง (คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย และจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์และ โบราณคดี, 2534, หน้า 5-6) และยังกล่าวถึงอาชีพและที่อยู่อาศัยของชาวจีน

กระจายอยู่ทั่วไปกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ บ้านเขาหลวง ตลาดวัดท่าราบ (บ้านเจ้าสัว ศาลเจ้า และ
 ดึกแถวค้าขาย) ตลาดบ้านจีน ปากคลองขุนละครไชย บ้านหน้าวัดน้ำวน ย่านหน้าวัดสมอ วัดขุน
 วัดขนาน บ้านในคลองสวนพลู ได้ศาลเจ้านางหินลอย ถนนย่านขนมจีน ถนนย่านในไก่ (มีร้านจีน
 ตั้งแต่สองฟากถนนหลวง) ตลาดใหญ่ย่านในไก่ ถนนย่านสามม้า ตั้งแต่เชิงสะพานในไก่อะวันออก
 จรดตำบลหัวสาระภา ย่านโรงเกียกท้ายหอรัตนไชย หน้าวัดมหาธาตุ (คนจีนนั่งเป็นแถวคอยเอา
 ข้าวพอง ดังเม มาแลกของต่าง ๆ) (คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยและจัดพิมพ์เอกสารทาง
 ประวัติศาสตร์และโบราณคดี, 2534, หน้า 3-14) ชาวจีนมีตำแหน่ง”หลวงโซ่ฎีกาฯ”
 เจ้ากรมท่า (การค้าฝ่ายตะวันออก) “ขุนทองสื่อ” “ขุนทองสมุทร” (จีนล้าม) และตำแหน่งต่าง ๆ
 ที่เกี่ยวกับสำเภาส่งล้วนมีชื่อเป็นภาษาจีนทั้งหมด (กฎหมายตราสามดวง (เล่ม 1), 2505, หน้า 234-
 236) เรื่องภูมิสถานของพระยาโบราณราชธานินทร์เขียนขึ้นในปีพ.ศ. 2475 กล่าวถึงที่อยู่อาศัยของ
 ชาวจีนตั้งบ้านเรือนอยู่หลายแห่ง แต่ที่หนาแน่นตั้งแต่หลังวัดจีนถึงย่านสามม้า ย่านในไก่ และ
 ประตูนจีน ซึ่งเป็นตลาดใหญ่ คลองสวนพลู คลองปากข้าวสาร คลองถนนตาล บ้านดินและเกาะพระ
 (พระยาโบราณราชธานินทร์, 2524)

นอกจากเอกสารจีนและเอกสารไทยแล้ว มีจดหมายของชาวต่างประเทศที่เขียนเกี่ยวกับ
 ชาวจีนในจดหมายเหตุเดินทางของโตเมปีเรส กล่าวถึงสยามพ่อค้าส่วนใหญ่เป็นชาวจีน (พัฒน์พงศ์
 ประคัลภ์พงศ์, ผู้แปล, 2528, หน้า 1-2) ในจดหมายเหตุลาตูแบร์ กล่าวถึงที่อยู่อาศัยของชาวจีน
 เป็นดึกก่ออิฐถือปูน ชาวสยามชอบอาหารจีนที่ปรุงเลี่ยนราชทูต การละเล่นหมากรุก การแสดงของ
 จีน (จิว) และแพทย์หลวงส่วนมากเป็นชาวจีน (เดอ ลาลูแบร์, 2510, หน้า 133, 135, 168, 210,
 276-277) จดหมายเหตุอีกฉบับหนึ่งที่กล่าวถึงเรือสำเภาสยามจอดอยู่บริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา
 ผู้รับราชการชาวจีนในตำแหน่งขุนนางชั้นผู้ใหญ่ของสยาม ค่ายจีนอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ
 นอกตัวเกาะ ถนนสายกลางที่แล่นเหนือขึ้นไปยังพระราชวังนั้นแออัดด้วยบ้าน ร้านค้าของชาวจีน
 ฮินดู และมัวร์กว่าร้อยหลัง (แกมเฟอร์, 2545, หน้า 24, 52, 58, 60) จากหลักฐานที่กล่าวมาข้างต้น
 นักวิชาการสรุปว่ามีคนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในกรุงศรีอยุธยา

งานศิลปกรรมในสมัยอยุธยาที่ได้รับอิทธิพลจีน เริ่มจากช่วงสมัยเจ้านครอินทร์ได้นำ
 ช่างปั้นหม้อชาวจีนกลับมาไทย (Hsieh Yu-Jing, 1953, p. 70; จ. ไชยชนะ, 2506, หน้า 94) ช่วงสมัย
 อยุธยาตอนต้นพบลวดลายพันธุ์พฤกษา มีกิ่ง ก้าน ใบดอกคล้ายดอกบัว อยู่ภายในกรอบวงโค้ง
 เกี่ยวสอดกันบางดอก ประติษฐ์เป็นช่อประดับอยู่ภายในกลีบบัวอีกที่หนึ่ง พบที่วัดมหาธาตุ
 พระนครศรีอยุธยา (สันติ เล็กสุขุม, 2542, หน้า 154) พบลายคูนูนในช่อดอกโบตันที่กรุปรังค์
 ประธานวัดราชบูรณะพระนครศรีอยุธยา งานจิตรกรรมมีการใช้ลายดอกไม้ ลายเมฆ และภาพเทวดา
 ทรงสิราภรณ์ (สันติ เล็กสุขุม, 2542, หน้า 175) เป็นลวดลายที่เขียนด้วยเทคนิคและสีแปรอย่างจีน

(สันติ เล็กสุขุม และกมล ฉายาวัณณะ, 2524, หน้า 45) ยังพบภาพเทวดามีรูปแบบดวงตาเป็นศิลปะจีนด้วย (กรมศิลปากร, 2510, หน้า 32-33) และยังพบภาพบุคคลชาวจีนในอิริยาบถยืนทั้งขุนพลเด็ก ผู้ใหญ่ คนรับใช้ จำนวน 22 คน (สว่าง สิมะแสงยาภรณ์, 2522, หน้า 10)

ศิลปกรรมช่วงสมัยอยุธยาตอนกลางซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสุโขทัยและเชียงใหม่ พบลายแบบจีนเช่นกัน เป็นลายกรวยเชิงเป็นแถวรูปสามเหลี่ยมภายในช่อดอกไม้อย่างจีน เช่น ลายปูนปั้นประดับวัดจุฬามณี จังหวัดพิษณุโลก ลายประดับมุมลายค้ำควงที่วัดนางพญาที่ศรีสัชนาลัย ลายดอกโบตั๋นที่พระหัตถ์ทวารบาลวัดพระศรีสรรเพชญ์ (สันติ เล็กสุขุม, 2550, หน้า 66-72) ลายปูนปั้นประดับผนังที่วัดโล่ห์ จังหวัดลพบุรี (ธีระ คำลือชา, 2522, หน้า 18-20) เป็นต้น

ศิลปกรรมช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย พบภาพสลักเชิงวาทะแบบจีนที่วัดหันตรา (สันติ เล็กสุขุม, 2542, หน้า 155-156) มีลายดอกโบตั๋นประดับอยู่ด้วยซึ่งช่างได้สร้างเป็นลายประดิษฐ์ควบคู่กับธรรมชาติ ลายประติมากรรมนี้คือลายช่อหางโศ (สันติ เล็กสุขุม, 2539, หน้า 42) และยังพบภาพแบบจีนเขียนไว้บนตู้พระไตรปิฎกวัดเชิงหวาย (น. ณ. ปากน้ำ, 2528, หน้า 70-71)

ต่อมาช่วงสมัยกรุงธนบุรีสืบเนื่องต่อจากสมัยอยุธยาตอนปลาย ในช่วงของเวลานี้มีเหตุการณ์ที่สำคัญเกิดขึ้นคือไทยได้เสียเอกราชให้กับพม่าและประกอบกับบริเวณพื้นที่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือจีนแต่จีวอาศัยอยู่มาก นักวิชาการกล่าวว่าศูนย์กลางอยู่ที่บ้านบางปลาสร้อย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2529, หน้า 65) ซึ่งเป็นจีนที่เป็นกำลังสำคัญส่วนหนึ่งในการขับไล่พม่า และสถาปนากรุงธนบุรีได้ในเวลาต่อมาในสมัยกรุงธนบุรีพบเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารพระราชพงศาวดารราชวงศ์ชิง ฉบับหลวง บันทึกถึงคณะทูตไทยส่งมาในปี พ.ศ. 2324 เข้ามาถวายเครื่องราชบรรณาการและแจ้งว่าเจิงเจา (พระเจ้าตาก) ขึ้นครองราชย์แล้ว จักรพรรดิจีนได้โปรดให้เลี้ยงคณะทูตจากไทยที่สวน “ซันเกาสู่ยฉาง” รวมถึงพระราชทานสิ่งของมีค่าตอบแทนมาด้วย (คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสารภาษาจีน, 2523, หน้า 30) สอดคล้องกับพระราชสาสน์พระเจ้าตาก ระบุส่งเครื่องราชบรรณาการแก่พระเจ้ากรุงจีน และแจ้งเกี่ยวกับการสร้างบ้านเมืองในเวลาดังกล่าว ขอให้ลดหย่อนค่าธรรมเนียม ค่าวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้าง เพื่อให้ไทยจะได้ซื้อไปสร้างพระนครใหม่ (กรมศิลปากร, 2521, หน้า 17-18) จดหมายเหตุของบาทหลวงฝรั่งเศส พ.ศ. 2311 กล่าวถึงชาติกำเนิดของพระเจ้าตากว่ามีเชื้อจีนอยู่ครั้งหนึ่ง (กรมศิลปากร, 2504, หน้า 38) นักวิชาการจีนได้ศึกษาพบสุสานบรรจุพระเจ้าตากที่ตำบลหัวฟู อำเภอนิ่งไห่ เป็นไปได้ว่าบิดาของพระเจ้าตากน่าจะมาจากตำบลดังกล่าวซึ่งเป็นดินแดนแต่จีว (ตัว ณ. ลี เซิง, 2528, หน้า 114-123) คนจีนสมัยพระเจ้าตากได้รับการโปรดปรานมากที่สุดจึงเรียกว่า “จีนหลวง” (Bangkok Calendar, 1871, p. 86 อ้างถึงใน สกินเนอร์, 2529, หน้า 19)

งานศิลปกรรมในสมัยกรุงธนบุรี พบงานสถาปัตยกรรมเป็นพระตำหนักเก๋งจีนที่เชื่อกันว่าพระเจ้ากรุงธนบุรีเคยประทับอยู่ภายใน นักวิชาการวิเคราะห์ให้ความเห็นว่าเหมาะกับภูมิอากาศประเทศจีนมากกว่า คงแสดงให้เห็นถึงการอบรมเลี้ยงดูพระองค์แต่ด้วยเยาว์ และค่านิยมบางอย่างของพระองค์ซึ่งออกไปทางจีนมากกว่า (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2529, หน้า 42) จึงประทับอยู่ที่เก๋งจีน

ต่อมาในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มต้นในช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้พระยาธรรมาธิปติ พระยาวิจิตรนาวิ สร้างพระบรมมหาราชวัง และวัดพระแก้วขึ้น โปรดฯ ให้ชุมชนที่อยู่เดิมของพระยาราชราชเศรษฐีกับพวกจีนออกไปอยู่ที่สวน (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ มหาโกษาธิปติ, 2522, หน้า 6) ณ บริเวณที่ต่อมาได้เกิดเป็นชุมชนจีนขนาดใหญ่เรียกว่า สำเพ็ง (แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2550, หน้า 56) บริเวณนี้คือชุมชนนอกกำแพงพระนครทางตะวันตกเฉียงใต้ จึงเห็นได้ว่าบริเวณที่เดิมก่อนสร้างพระบรมมหาราชวัง และวัดพระแก้วขึ้น เป็นที่ตั้งบ้านเรือนของชาวจีนอยู่แล้ว อยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ชุมชนจีนที่มีหลักฐานอยู่ คือบ้านกุฎีจีน ปรางค์มัสยิดเจ้าเทียนอันเก๋ง ของชาวจีนฮกเกี้ยน ปรางค์อยู่ในปัจจุบัน และมีหลักฐานที่ไทยมีความสัมพันธ์กับจีนคือ พบหลักฐานเอกสารทั้งของไทยและจีนช่วงรัชกาลที่ 1-4 ส่วนใหญ่ระบุถึงการส่งเครื่องราชบรรณาการคือ พงสาวดารราชวงศ์ชิง ฦๅบันหลวง กล่าวถึงการส่งเครื่องบรรณาการมาจิมก้องของสยาม ส่งสิ่งของมาร่วมในพิธีการราชสำนักจีน เช่น พระราชพิธีศพของจักรพรรดิจีน การส่งคณะทูตโดยกษัตริย์สยามเพื่อขอพระราชทานตราตั้งเมื่อมีการปลดแผ่นดิน มีการกล่าวต้อนรับที่มีต่อคณะทูตไทย เช่น การพระราชทานเลี้ยงในพระราชวัง ปีพ.ศ. 2339 และพ.ศ. 2352 การจ่ายเงินช่วยเหลือทางการเงินเมื่ออุปทูตไทยเสียชีวิต พ.ศ. 2344 และปีพ.ศ. 2396 สยามส่งคณะทูตไทยไปถวายเป็นครั้งสุดท้ายสมัยรัชกาลที่ 4 (คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีน ในเอกสารภาษาจีน, 2523, หน้า 45, 47-48, 53) เอกสารพระราชสาสน์ระหว่างพระเจ้ากรุงจีนและกษัตริย์ไทยช่วงรัชกาลที่ 1-4 กล่าวถึงไทยขอซื้อเสือเถาของเหลียงเพื่อใช้ในการรบกับพม่า พระเจ้ากรุงจีนแจ้งเรื่องประกาศลงพระชันษาครบ 80 ปี และแจ้งเรื่องการสวรรคตของรัชกาลที่ 1 เพื่อขอพระราชทานตราตั้งในเอกสารจีน (กรมศิลปากร, 2521, หน้า 34-35, 39-42, 73-74)

พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 2 กล่าวถึงการขึ้นครองราชย์ของรัชกาลที่ 2 กล่าวถึงคณะราชทูตที่กลับมาจากเมืองจีนได้กราบบังคมทูลให้รัชกาลที่ 2 ทรงทราบถึงความนิยมของเศรษฐกิจที่ปักกิ่งและที่กวางตุ้ง ที่จัดสวนประกวดประชันกัน ทำให้รัชกาลที่ 2 มีพระราชดำริสร้างสวนอย่างจีน มีสระน้ำและเก๋ง เรียกกันว่า “สวนขวา” และมีการส่งทูตไปเคารพพระบรมศพพระเจ้าเกีย่งคั่วย (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 ก, หน้า 22-23, 93-94, 138-140) พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3 เกิดกลุ่มจีนตัวเหี้ย ในรัชสมัยของพระองค์ 4 ครั้ง (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 ข, หน้า 11-13; เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 ค, หน้า 94, 123,

126-127) และมีบันทึกเกี่ยวกับจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นพื้นที่ในการศึกษาคือบันทึกถึงการขุดคลองตั้งแต่หัวหมากถึงบางขนาก ในปีพ.ศ. 2380 จ้างชาวจีนมาเป็นแรงงาน (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 ก, หน้า 187) จะเห็นได้ว่าในช่วงสมัยรัชกาลที่ 2-3 มีการติดต่อซื้อขายกันทั้งสองฝ่ายสินค้าที่สำคัญคือฝาง พริกไทย ดีบุก ตะกั่ว เนื้อไม้ งาช้าง สินค้าจากจีนเป็นเครื่องลายคราม ผ้าไหม ผ้าแพร สินค้ารองคือ ผักผลไม้แห้ง (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2546, หน้า 36-37) พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 4 กล่าวถึงการส่งเครื่องราชบรรณาการไปจีน แจ้งข่าวการสวรรคตของรัชกาลที่ 3 ส่งทูตไปคำนับศพพระเจ้าตากวาง พร้อมเข้าเฝ้าพระเจ้าอ๋อง ซึ่งขณะทูตชุดนี้เมื่อเดินทางกลับถูกผู้ร้ายชาวจีนปล้น ขุนนางไทยบางท่านถูกฆ่าตาย มีการบันทึกเกี่ยวกับการส่งเครื่องบรรณาการ บันทึกเกี่ยวกับจดหมายและทูตที่อัญเชิญพระราชสาส์นจากจักรพรรดิจีนมาเมืองไทย (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2477, หน้า 45-46, 83-87, 256-258) และมีบันทึกที่รัชกาลที่ 4 ทรงตั้งและเปลี่ยนแปลงบรรดาศักดิ์ขุนนางใหม่ ปรากฏตำแหน่งซึ่งเป็นคนจีนในรายการด้วย คือทรงให้เปลี่ยนจาก “จีนช่างเขียน” เป็น “ขุนจ้านงจิตรการเจ้ากรม” และ “หมื่นชำนาญจิตรกรรมปลัดกรม” เป็น “หลวงชำนาญโลหอาวุธ” และ “จีนช่างดีบุก” ให้เปลี่ยนจาก “ขุนพิสัยโลหเจ้ากรม” เป็น “ขุนพิสัยดีบุกร” (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2477, หน้า 386, 387)

บันทึกของชาวตะวันตกมีหลายฉบับได้เดินทางเข้ามาและกล่าวถึงเหตุการณ์ช่วงรัชกาลที่ 1-4 สัมพันธ์กับการศึกษาคือ บันทึกของจอห์น ครอว์ฟอร์ด เข้าสยามช่วงรัชกาลที่ 3 กล่าวว่า การค้าขายต่างประเทศของสยามให้ความสำคัญกับประเทศจีนมากที่สุด ใช้เรือสำเภามาแบบจีนส่วนใหญ่ต่อในไทยและลูกเรือจีนระบุถึงท่าเรือสำคัญของจีนมีการติดต่อกับไทย สินค้านำเข้าจากจีนที่สำคัญอย่างหนึ่งคือผู้อพยพชาวจีนที่ติดมากับเรือสำเภาซึ่งมีจำนวนมากแต่ละปี ครอว์ฟอร์ด (Crawford, 1980, pp. 408, 412) บันทึกของชาร์ล กุทซ์ลาฟฟ์ เข้ามาในรัชกาลที่ 3 ย้ำว่าไม่มีท่าเรือแห่งใดที่มีเรือสำเภาของชาวจีนจอดอยู่มากเท่ากรุงเทพฯ เรือสำเภาเหล่านี้เป็นของบรรดาชาวจีนผู้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพฯ หรือไม่ก็เป็นของบรรดาขุนนางไทย (Charles, 1940, pp. 88-89) บันทึกของมัลคอม ช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 กล่าวถึงประติมากรรมสลักหินที่ใช้ประดับศาสนสถานในสยามว่าผลิตในกวางตุ้ง นอกจากนี้ประติมากรรมสลักหินบางอย่างสลักตามแบบที่ไทยส่งไปให้จีน (Cushman, 1993, p. 88) มีบันทึกชาวต่างประเทศช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 อีกฉบับหนึ่งของจอร์จ ฟินเลย์สัน ระบุว่ามิชชันนารีถึง 3/4 ของประชากรทั้งหมดเป็นอย่างน้อยที่สุดคอยังไรก็ตามก็มีบางส่วนของกรุงเทพฯ ซึ่งน้อยมากที่ไม่ปรากฏว่าชาวจีนมากกว่าชาวสยาม (สกินเนอร์, 2529, p. 81) บันทึกสมัยรัชกาลที่ 4 ของเซอร์จอห์น บาวริง คำนวณจำนวนประชากรสยามทั้งหมดและกล่าวว่าชาวจีนเหล่านี้ส่วนหนึ่งเดินทางมาจากเกาะไหหลำ แต่ส่วนใหญ่มาจากกวางตุ้งและฮกเกี้ยน (Bowring, 1969, p. 243)

ศิลปกรรมช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นช่วงที่ได้รับอิทธิพลจากจีนเป็นจำนวนมาก กล่าวคือ ช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 นักวิชาการพบว่า พระคันธาราชภูมิจิตรเป็นริ้วอิทธิพลของศิลปะจีน (สันติ เล็กสุขุม, 2544, หน้า 199) งานจิตรกรรมพบว่า ที่หอไตรวัดระฆังโฆสิตาราม ฝั่งธนบุรี มีลายต้นไม้จีนแบบจีน (สันติ เล็กสุขุม, 2550, หน้า 90) ในสมัยรัชกาลที่ 2 มีตุ๊กตาทินจีนที่เรียกว่า เครื่องอับเฉา ใช้ประดับพื้นที่ในขอบเขตพระบรมมหาราชวัง วังเจ้านาย และในพระอารามต่าง ๆ (หม่อมราชวงศ์แน่น้อย ศักดิ์ศรี, 2537, หน้า 91) ตุ๊กตาทินจีนนี้จัดทำขึ้นเพื่อจำหน่ายโดยเฉพาะ (เปรมวดี วิเชียรสงค์, 2527, หน้า 12) รูปตุ๊กตาเป็นรูปเขียน รูปทวดคาหรือขุนนาง ซึ่งนักวิชาการกล่าวว่ามีส่วนคล้ายกันแยกไม่ได้ชัดเจน ทำนองเดียวกับงานจิตรกรรมเช่นกัน (สันติ เล็กสุขุม, 2550, หน้า 90) งานสถาปัตยกรรมแบบจีน มีการสร้างขึ้นในพระบรมมหาราชวัง เช่น เก๋งนารายณ์ มุกกระสัน หอพระธาตุมณฑล ส่วนตามบ้านขุนนางและคหบดีต่างก็มีเขมอ เก๋งเกิดขึ้นตามความนิยมในช่วงนั้น (หม่อมราชวงศ์แน่น้อย ศักดิ์ศรี, 2537, หน้า 91) สมัยรัชกาลที่ 3 พบงานศิลปะจีนมากทั้งงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และงานจิตรกรรม งานสถาปัตยกรรมเช่น วัดราชโอรส บางขุนเทียนและวัดอื่น ๆ ที่ทรงโปรดเกล้าฯ สร้าง หรือปฏิสังขรณ์ขึ้นแล้วถวายเป็นพระราชกุศล งานประติมากรรมตุ๊กตาศิลปินในวัดพระเชตุพน สำหรับงานจิตรกรรมซึ่งมีศิลปะจีนแฝงมาก่อนหน้าแล้วในสมัยนี้จะเพิ่มมากขึ้น โดยมากมีภาพต้นไม้ใหญ่ น้อย ภูเขา ก้อนเมฆ อย่างจีนผสมอยู่ ภาพบุคคลที่เป็นชาวจีนสังเกตจาก หน้าตา กิริยาท่าทาง และการแต่งกาย (สันติ เล็กสุขุม, 2550, หน้า 102-103) และพบว่าจิตรกรได้มีการใช้พุทธรูปเทคนิคเขียนแบบจีนคือ ครุฑงแป๊ะ (น. ณ. ปากน้ำ, 2530, หน้า 73) ศิลปกรรมสมัยรัชกาลที่ 4 วัดบวรนิเวศน์มีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องวรรณกรรมจีน บันทึกของบาทหลวงปาลเลกัวซ์ ในรัชกาลที่ 4 ระบุว่างานช่างไทยถึงการประดับหน้าประตูท้องพระโรงในพระบรมมหาราชวังด้วยยักษ์สองตัวที่นำมาจากจีน และกล่าวถึงวัดหลวงประดับด้วยเก๋งจีนราว 20 เก๋ง (ปาลเลกัวซ์, 2506, หน้า 58, 60) ให้ช่างจีนปั้นสิงโตที่สองข้างอัมรินทร์พระที่นั่งอนันตสมาคม และทรงรับสั่งให้นายแย้มผู้นำศาสนาไปจีน ให้หาช่างจีนทำหีบหมาก หีบบุหรีทองคำ ให้ทำลวดลายมังกร หรือภาพจีน พร้อมทั้งหาช่างทำภาชนะด้วยหยก (มัลลิกา เรืองระพี, 2518, หน้า 182-183) บริเวณพื้นที่ทางภาคตะวันออกในรัชกาลนี้ พบภาพเขียนมีการตกแต่งทำนองเดียวกับศาลเจ้าโรงเจในศิลปะจีน ในโบสถ์วัดไผ่ล้อมหลังเก่า จังหวัดจันทบุรี (สุชาติ เกาทอง, ชัยยศ วณิชพัฒนานุวัติ, นพดล ใจเจริญ และอรอนงค์ เกาทอง, 2546, หน้า 86) ศิลปกรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการส่งถ้วยชามและบ้านแบบจีน แต่นำมาจัดแบบไทยเป็นชุด ๆ ในรูปแบบต่าง ๆ มีการส่งตัวอย่างให้ช่างจีนทำที่เมืองจีน เช่น เครื่องถ้วยชุด จปร. (เสนอ นิลเดช, 2532 ก, หน้า 211) มีการสร้างสถาปัตยกรรมจีนแบบจีน โดยคหบดีสร้างถวายคือ พระที่นั่งเวหาศน์จำรูญ ในพระราชวังบางปะอินจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการสร้างวัด

มังกรมลาวาสวางผังตามระบบสถาปัตยกรรมจีน (อรศิริ ปาณินท์, 2532, หน้า 7) วัดนี้เป็นต้นแบบของวัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) จวบถึงช่วงสมัยรัชกาลที่ 9 มีสถาปัตยกรรมจีนที่สำคัญ เช่น สถาปัตยกรรมซุ้มประตูเฉลิมพระเกียรติ 6 รอบพระชนมพรรษา สร้างโดยสมาคมชาวจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ตั้งอยู่ที่ถนนไตรมิตร ตรงข้ามวัดไตรมิตร กรุงเทพมหานคร ลักษณะซุ้มเป็นแบบจีนแต่ส่วนบนของหลังคาด้านบนระหว่างกลางจะประดับสัญลักษณ์ในศุภวาระที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระชนมายุครบ 72 พรรษาแทนที่มุกไฟ (วันชัย แก้วไทรสุน, 2544, หน้า 18-19) และการสร้างวัดเล่งเน่ยยี่ 2 (วัดบรมราชากาญจนาภิเษก) เป็นศิลปะแบบจีนแบบยุคสมัยหมิง-ชิง (โรงเรียนมังกรมลาวาสวิทยาลัย, 2551, หน้า 16) เป็นการถ่ายแบบมาโดยเฉพาะ แต่บางส่วนโดยเฉพาะพระประธานใช้ช่างไทยปั้น (ประเสริฐ พิริยะสุนทร, สัมภาษณ์, 1 พฤษภาคม 2553)

กล่าวสรุปได้ว่าพัฒนาการทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและจีนมีความสัมพันธ์กันโดยตลอด มีเพียงบางช่วงเวลาที่ขาดหายไปในเรื่องความสัมพันธ์ทางการเมือง แต่ทางด้านรูปแบบศิลปกรรมน่าจะเป็นเครื่องยืนยันได้ดีกว่าเอกสารทางความสัมพันธ์ที่ยังคงนำเอาอิทธิพลทางรูปแบบศิลปกรรมจีนมาผสมผสานอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการศึกษาวัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่): ศิลปกรรม ความหมายทางสัญลักษณ์และบทบาทของวัดพระพุทธศาสนาฝ่ายจีน จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ น่าสนใจ เป็นวัฒนาธนาต้นแบบช่วงแรก ๆ ของการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 ของชุมชนจีนขนาดใหญ่ที่จังหวัดฉะเชิงเทรา (แปดริ้ว) เป็นแหล่งรวมศิลปะความเชื่อทางพุทธศาสนาฝ่ายจีน ที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นที่ไม่ใช่ศูนย์กลางของประเทศแต่อยู่ในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ (ท้องมังกร) มีความเป็นอัตลักษณ์ของตนเองด้านประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม ความเชื่อ มีบทบาทต่อชุมชนในพื้นที่และชุมชนนอกพื้นที่ สมควรที่จะต้องศึกษาเพื่อเป็นกรณีศึกษาขององค์ความรู้ใหม่ที่มีบทบาทต่อชุมชน และเป็นการตอบคำถามได้อย่างชัดเจนในนัยยะของช่วงเวลาของการสร้างวัด

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของชาวจีนในการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองฉะเชิงเทรา เหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้อง ศึกษาประวัติการสร้างวัดจีนในประเทศไทยและประวัติวัดจีนประชาสโมสร
2. เพื่อศึกษารูปแบบศิลปกรรม ความหมายของสัญลักษณ์ เริ่มจากที่ตั้งของวัด องค์ประกอบของแผนผังวัด ลักษณะทางกายภาพ สถาปัตยกรรม รูปแบบของรูปเคารพและลวดลายมงคลที่นำมาใช้ประดับ

3. เพื่อศึกษาบทบาทของวัดจีนประชาสโมสรในศาสนาพุทธมหายาน ที่มีความสัมพันธ์ต่อชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น เป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาฝ่ายจีนในจังหวัดฉะเชิงเทรา

กรอบแนวคิดในการศึกษา

การทำวิจัยเป็นการศึกษาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นแบบศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) และเป็นการศึกษาแบบสหวิทยา เน้นการศึกษาทางประวัติศาสตร์ การศึกษาทางศิลปกรรม (ประวัติศาสตร์ศิลป์, ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม) และการศึกษาทางมานุษยวิทยา ด้านความหมายของสัญลักษณ์ทางความเชื่อ (Symbol) ที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรมรูปเคารพและลวดลายประดับ การศึกษาทั้งหมดมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ

1. การศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ ใช้ในการศึกษา 2 เรื่อง

1.1 ใช้ศึกษาประวัติศาสตร์ของชาวจีน ชาวไทยเชื้อสายจีน ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ศึกษาคือ เมืองฉะเชิงเทรา โดยใช้บริบทของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง หลักฐานทางประวัติศาสตร์ และหลักฐานของอาคารสิ่งก่อสร้าง

1.2 ประวัติศาสตร์วัดจีนในประเทศไทย ใช้หลักฐานทางประวัติศาสตร์ การจดบันทึกพระราชพงสาวดาร จดหมายเหตุราชกิจรายวันและรูปแบบทางศิลปกรรม

2. กรอบแนวคิดทางด้านศิลปกรรม แบ่งการศึกษออกเป็น 2 เรื่อง

2.1 ด้านสถาปัตยกรรม นำที่ตั้งทางสถาปัตยกรรม รูปแบบของอาคารสถาปัตยกรรม มาเป็นกรอบในการศึกษา

2.2 ใช้กรอบประวัติศาสตร์ศิลปะ โดยเฉพาะรูปแบบของรูปเคารพ ประติมากรรมทางพระพุทธศาสนา ที่มีการสร้างและการได้รับอิทธิพลอย่างต่อเนื่อง จนถึงรูปแบบของวัดเล่งฮกยี่ แล้วนำไปเป็นกรอบเปรียบเทียบกับวัดที่ให้อิทธิพล

3. กรอบด้านมานุษยวิทยา ใช้กรอบนี้เป็นแนวคิดการศึกษา 2 เรื่องด้วยกัน

3.1 ความเชื่อเกี่ยวกับความหมายทางสัญลักษณ์ โดยนำผลงานทางศิลปกรรมทั้งหมดของวัด เริ่มจากที่ตั้งของวัด การวางผังวัด การกำหนดตำแหน่งที่ตั้งของรูปเคารพ รูปแบบของรูปเคารพ รูปแบบลวดลายงานทางจิตรกรรม เป็นต้น เป็นกรอบแนวคิดการศึกษาทางมานุษยวิทยาศิลปะ

3.2 บทบาทของวัดที่มีความสัมพันธ์ต่อชุมชน ซึ่งจะเป็นการเชื่อมโยงถึงการศึกษาทั้งหมดของวัด และมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือเมื่อมีการสร้างองค์ประกอบของวัด เช่น รูปเคารพ ลวดลาย อาคารสิ่งก่อสร้าง จนกลายเป็นวัดขึ้นมาแล้ว วัดจึงเริ่มมีบทบาทที่มีความสัมพันธ์ต่อสังคม กลายเป็นผลของวัฒนธรรมที่ปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลของการกระทำนี้ในทางกลับกันสิ่งเหล่านี้คือ บทบาทของวัดที่มีความสัมพันธ์กับชุมชนนั่นเอง ดังที่ผู้วิจัยกล่าวว่า “ทำให้วัดมีชีวิต”

ภาพที่ 1-2 แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษาวัดจีนประชาสโมสร

ภาพที่ 1-3 แผนภูมิที่ 2 กรอบแนวคิดในการศึกษาวัดจีนประชาสโมสร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ได้ทราบถึงประวัติศาสตร์ของชาวจีน ในการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองฉะเชิงเทรา เหตุการณ์ที่สำคัญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชาวจีน และได้ทราบถึงประวัติวัดจีนในประเทศไทย
2. จะได้ทราบรูปแบบของวัดจีนฝ่ายมหายาน มีความสำคัญอย่างไร ในการสร้างวัด รูปแบบทางศิลปกรรมเป็นอย่างไร จัดอยู่ในสมัยใดหรือได้รับอิทธิพลสมัยใด เรียกองค์ประกอบของวัดแต่ละส่วนว่าอย่างไร จะได้ทราบตำแหน่งของวัดและความหมายของสัญลักษณ์ลวดลาย ที่นำมาใช้ประดับ ความหมายสัญลักษณ์ของพระพุทธรูป พระโพธิสัตว์ พระอรหันต์ และเทพเจ้าต่าง ๆ ที่ประดิษฐานในวัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่)
3. ได้ทราบถึงความสำคัญของบทบาทของวัดต่อชุมชนในการเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาฝ่ายมหายานในจังหวัดฉะเชิงเทรา และประชาชนโดยทั่วไป
4. นำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบในการออกแบบวัดจีนในประเทศไทย โดยเฉพาะในปัจจุบันพบว่าการสร้างวัดจีนจะนิยมรูปแบบเป็นศิลปะจีนอย่างเดียว บางครั้งไม่ได้คำนึงถึงคนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ด้วย และเป็นข้อมูลในระดับชาติ ซึ่งพบว่าวัดจีนประชาสโมสรบ่งบอกถึงการเคลื่อนย้ายของชาวจีนโพ้นทะเล แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีของการอยู่ร่วมกันของชาติพันธุ์ระหว่างประเทศจีนกับประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมา

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตทางด้านเนื้อหา
 - 1.1 ศึกษาเฉพาะวัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ส่วนวัดอื่น ๆ ที่ให้อิทธิพล หรือวัดที่ได้รับอิทธิพลจากวัดเล่งฮกยี่ ที่มีนักวิชาการศึกษาไว้แล้วนำข้อมูลบางอย่างมาเปรียบเทียบเพื่อหาข้อสรุปในการวิจัย
 - 1.2 ศึกษาข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์สองส่วน กล่าวคือส่วนแรกศึกษาประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนจีนในพื้นที่ศึกษา (ในจังหวัดฉะเชิงเทรา) ตั้งแต่ช่วงก่อนสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมาจนถึงเมื่อมีการสร้างวัดจีนตั้งขึ้นช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนที่สองศึกษาประวัติการสร้างวัดจีนในประเทศไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงปัจจุบัน
 - 1.3 ศึกษาในรายละเอียดของศิลปกรรม รูปแบบการวางแผนผังของวัด รูปแบบสถาปัตยกรรม รูปแบบของรูปเคารพ รวมทั้งลวดลายที่ใช้ประดับตกแต่งทั้งหมด และวิเคราะห์ถึงความหมายของสัญลักษณ์ของรูปแบบศิลปกรรม เริ่มจากแผนผังวัด แผนผังหลักแกนเหนือ-ใต้ องค์ประกอบของผัง เช่น เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองด้านทิศใต้ เจดีย์เผาะกระดาช ศึกษาส่วนที่เป็นวิหารหลักประดิษฐานพระประธานสามองค์ ศึกษาวิหารรองที่อยู่ในแกน นอกจากนั้นศึกษาห้องต่าง ๆ

ที่วางขนานกับวิหารหลัก ในแกนตะวันออก-ตะวันตก ส่วนอาคารที่ไม่ได้อยู่ในผังหลักจะทำการศึกษาในส่วนที่มีบทบาทต่อชุมชน และพร้อมกันนั้นศึกษาถึงความเชื่อที่เกี่ยวเนื่องกับการใช้พื้นที่ต่าง ๆ ในวัดประกอบเพื่อให้การศึกษามีความสมบูรณ์และชัดเจน

1.4 ศึกษาบทบาทของวัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) ที่มีความสัมพันธ์ต่อชุมชน และประชาชนโดยทั่วไป

2. ขอบเขตทางด้านพื้นที่

2.1 พื้นที่ที่ศึกษาคือ พื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา กำแพงเมืองเก่า ชุมชนจีนบริเวณใกล้เคียง ชุมชนจีนบริเวณวัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) วัดที่ได้รับอิทธิพลจากวัดจีนประชาสโมสร หรือวัดที่ให้อิทธิพลกับวัดจีนประชาสโมสร และวัดที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่

2.2 บริเวณพื้นที่ที่มีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชาวจีน หรือคนไทยเชื้อสายจีน เช่น คลองบางขนาก ปากน้ำโจ้ไ้ ชุมชนวัดเขนด่เปาโล ย่านหน้าเมือง กำแพงเมืองเก่า และบริเวณพื้นที่ที่เกี่ยวข้องทางประวัติศาสตร์การสร้างวัดจีนในประเทศไทย เช่น วัดรัตนชัย (วัดจีน) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดกัลยาณมิตร กรุงเทพมหานคร เป็นต้น

3. ขอบเขตทางด้านเวลา

3.1 การศึกษาด้านประวัติศาสตร์ของการสร้างวัดจีนเน้นการศึกษา ตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยรัชกาลที่ 9

3.2 การศึกษาประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานชาวจีนเมืองฉะเชิงเทรา เริ่มจากการเข้ามาตั้งถิ่นฐานก่อนสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ปรากฏหลักฐานว่ามีการสร้างวัดจีนขึ้น ในเมืองฉะเชิงเทรา

วิธีการศึกษา

1. สืบรวจ เก็บรวบรวมข้อมูล ภาคเอกสาร แยกเป็นเอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นรอง จากหนังสือ ตำราพระราชพงสาวดาร จดหมายเหตุ ภาพลายเส้นเก่า ภาพถ่ายเก่า และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาข้อมูลภาคสนามโดยการศึกษาทางกายภาพ ศึกษาวัดที่ให้อิทธิพลกับวัดเล่งฮกยี่ ศึกษาสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับวัด โดยการบันทึกเป็นภาพถ่าย ภาพลายเส้น ประกอบกรณีที่ไม่สามารถถ่ายภาพได้ และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง โดยการบันทึกข้อมูลและใช้เทปบันทึกเสียง หรือเทปบันทึกภาพ

3. ขึ้นวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลภาคเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์

4. นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มานำเสนอโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ และนำเสนอด้วยภาพถ่าย ภาพลายเส้น รูปแผนที่ แผนที่ แพลน แผนผัง รูปถ่ายพระพุทธรเจ้า พระโพธิสัตว์ เทพ รูปเคารพต่าง ๆ และรูปลวดลายมงคลต่าง ๆ
5. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

นิยามศัพท์เฉพาะในการศึกษา

1. ชาวจีนโพ้นทะเล หมายถึง ชาวจีนที่อพยพเข้าสู่ประเทศไทย ไม่ว่าจะโดยตรง หรือจะผ่านประเทศอื่นมาก่อนก็ตาม มีจุดมุ่งหมายที่จะพำนักอยู่เป็นการถาวรหรือได้อาศัยเป็นเวลานาน ตลอดทั้งบรรดากุลหลานที่เกิดในประเทศไทย ไม่ว่าจะได้รับสัญชาติไทยหรือไม่ก็ตาม จนถึงบรรดาผู้สืบเชื้อสายต่อ ๆ ไป ยังมีวิถีชีวิตไม่ว่าทั้งหมด หรือบางส่วนร่วมกับชาวจีนอื่น ๆ และหรือมีความสัมพันธ์ ติดต่อกับชาวจีนโพ้นทะเลอื่น ๆ ในลักษณะชุมชนจีน
2. ชาวไทยเชื้อสายจีน หมายถึง ชาวไทยที่เป็นลูกหลานเกิดขึ้นในประเทศไทย จากชาวจีนโพ้นทะเลแต่งงานด้วยกัน หรืออาจชาวจีนโพ้นทะเลแต่งงานกับชาวไทยแล้วมีลูกหลานที่เกิดขึ้นในประเทศไทย
3. วัดจีน หมายถึง ศาสนสถานที่สร้างขึ้นโดยแรงศรัทธาในศาสนาพุทธมหายานเป็นหลัก มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ในวัด และมีการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ประกอบด้วยเขตพุทธาวาสและสังฆาวาส
4. ศิลปกรรมในวัดจีน หมายถึง ส่วนประกอบในวัด หรือเป็นส่วนประกอบของสถาปัตยกรรม แต่ไม่ได้ยึดติดกับสถาปัตยกรรม เช่น รูปเคารพต่าง ๆ รูปปั้นแกะสลักรวมทั้งงานจิตรกรรมด้วย
5. ส่วนศิลปสถาปัตยกรรม หมายถึง งานประณีตศิลป์ที่ติดกับงานสถาปัตยกรรม เช่น ค้ำยันที่แกะสลักลวดลาย บานประตู บานหน้าต่าง ซึ่งอาจเป็นงานจิตรกรรม หรือเป็นงานประติมากรรม รวมทั้งลวดลายปูนปั้นที่ประดับตามสถาปัตยกรรม เสา หลังคา เป็นต้น
6. สัญลักษณ์ หมายถึง ความหมายของงานศิลปกรรมที่เป็นความหมายทางความเชื่อที่เป็นสิริมงคลต่าง ๆ รวมทั้งงานศิลปกรรมต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นสิ่งแทนทางพระพุทธศาสนา หรือสื่อถึงพระพุทธศาสนา
7. รูปเคารพ หมายถึง รูปพระพุทธรเจ้า พระโพธิสัตว์ เทพเจ้า ตามความเชื่อของชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นวลศรี จงถาวร (2524) ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์พระราชนิพนธ์บทความที่เกี่ยวข้องกับชาวจีนในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จากการศึกษาพบว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงมีท่วงทำนองพระราชนิพนธ์ที่รุนแรงทรงใช้คำตรงไปตรงมาในการดำเนินและเสียดสีประชดประชันชาวจีนได้เป็นอย่างดี และการใช้โวหารที่แสดงความรู้สึกรมณ์ของพระองค์เปรียบเทียบการคิดต่อต้านการกระทำของชาวจีน ซึ่งในพระราชนิพนธ์นี้แสดงให้เห็นปัญหาของชาวจีนที่มีบทบาทต่อการเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจอีกด้วย พระองค์จึงปลูกฝังความรู้สึกที่เป็น “ไทย” ให้กับชาวจีนเพื่อลดความรู้สึกชาตินิยมลง ขณะเดียวกันก็ปลูกใจให้คนไทยรักชาติอีกทางหนึ่งด้วย

การศึกษาในเรื่องนี้นำมาเป็นประเด็นทางประวัติศาสตร์ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 6 ที่มีบทบาทต่อสังคมไทยโดยเฉพาะทางด้านที่เกี่ยวกับวัดจีนในประเทศไทย ชุมชนจีนในพื้นที่ศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทราในช่วงสมัยของพระองค์ ตลอดจนบทบาทของชาวจีนในพื้นที่ศึกษา

อรศิริ ปาณินท์ (2532) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบวัดจีนในกรุงเทพฯ การศึกษาเรื่องนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบการสร้างวัดจีนในกรุงเทพฯ ได้ศึกษาโดยการสำรวจทางด้านกายภาพ ด้วยภาพถ่าย แผนที่ และแผนที่ ผสมกับการศึกษาข้อมูลทั่วไปทางด้านเอกสาร ศึกษาทั้งหมด 4 วัด คือวัดมังกรกมลาวาส วัดโพธิ์แมนคุณาราม วัดบำเพ็ญจีนพรต และวัดทิพยวารีวิหาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะการวางผังบริเวณ สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม รูปเคารพ และประติมากรรม รวมทั้งกิจกรรมศาสนาประเพณี กิจกรรมชุมชนและอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องการศึกษาถึงการผสมผสานของวัฒนธรรมไทยและจีนที่ส่งผลมายังสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และการวางผังบริเวณของวัด

การศึกษาพบว่า วัดมังกรกมลาวาสเป็นวัดที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบวัดจีนโบราณ แต่ปัจจุบันได้ทำการบูรณะหลายครั้งรูปทรงสถาปัตยกรรมยังคงลักษณะเดิม ลวดลายที่สลักแสดงสัญลักษณ์ของความมีสิริมงคลต่าง ๆ ส่วนวัดโพธิ์แมนคุณารามก็วางผังแบบจีนเช่นกัน แต่การศึกษาเปรียบเทียบของทั้งสองวัดได้ผลออกมาว่าวัดมังกรกมลาวาสจะให้คุณค่าทางสถาปัตยกรรม โดยเฉพาะโครงสร้าง ส่วนงานประณีตในสถาปัตยกรรม วัดมังกรกมลาวาสมีคุณค่าสูงกว่าทางารออกแบบ วัดโพธิ์แมนคุณารามลักษณะโครงสร้างเห็นภายนอกเป็นส่วนตกแต่งหาใช่โครงสร้างบริสุทธิ์ ศิลปะสถาปัตยกรรมก็เช่นกัน วัดมังกรกมลาวาสให้ความประณีตศิลปกรรมทุกประเภท ทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม ประณีตศิลป์ ส่วนอีก 2 วัด วัดบำเพ็ญจีนพรตและวัดทิพยวารีวิหาร มีสถาปัตยกรรมจีนผสมผสานเล็กน้อยเนื่องจากคัดแปลงมาจากศาสนสถานขนาดเล็ก ศิลปกรรมตกแต่งที่ปรากฏในตัวสถาปัตยกรรม การตกแต่งภายใน และการตกแต่งครุภัณฑ์

ใช้ระบบสัญลักษณ์แสดงการอวยพรให้เกิดความเป็นสิริมงคลเช่นเดียวกันทั้ง 4 วัด มากน้อยตามปริมาณขององค์ประกอบแต่ละวัด ประเด็นสำคัญจากการศึกษาพบว่า วัดที่วางผังระบบสถาปัตยกรรมแบบจีนมีการเน้นแกนหลักด้านทิศเหนือทิศใต้ และมีการจัดระดับความสำคัญของอาคารตามลำดับในแนวแกน อาคารรองลงไปแยกในแนวแกนตะวันตกตะวันออกโดยแยกเป็นระยะจากแนวแกนหลัก เน้นความสำคัญที่วิหารพระพุทธเจ้า ในการศึกษาได้เปรียบเทียบวัดพุทธศาสนาต้นแบบของจีน วัดในประเทศสิงคโปร์และวัดในประเทศญี่ปุ่นด้วย ซึ่งพบว่าระบบวางผังหลักอยู่ในระบบเดียวกัน แตกต่างเฉพาะส่วนปลีกย่อย

วัดโพธิ์แมนคุณารามเป็นวัดจีนนิกายที่ใหญ่ที่สุดของไทยในปัจจุบันและเป็นที่ตั้งของคณะสงฆ์จีนนิกาย เป็นวัดที่ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากวัดพุทธศาสนาหิยานแบบไทยและจากสังคมไทยมากที่สุด ซึ่งปรากฏให้เห็นในงานสถาปัตยกรรมในวัดคือเป็นวัดเดียวที่มีการสร้างโบสถ์มีพระประธานในโบสถ์องค์เดียวแบบวัดไทย บนหลังคาโบสถ์มีสัญลักษณ์ธรรมจักรและกวางไม่ปรากฏในวัดอื่น และยังพบว่าการประดับใบเสมาคู่ 8 ใบที่มุมโบสถ์มุมละ 2 ใบด้วยจากการศึกษาเปรียบเทียบทั้งหมดสรุปว่า วัดพระพุทธศาสนาหิยานแบบจีนที่สร้างยุคหลังจะได้รับการผสมผสานทางวัฒนธรรมรอบด้านจากสังคมไทยมากกว่าวัดที่สร้างในยุคเริ่มแรกเมื่อ 100 ปีที่แล้ว และมีแนวโน้มว่าลักษณะรูปทรงทางสถาปัตยกรรมแบบจีนจริง ๆ จะมีโอกาสหาได้ยากขึ้นจากวัดในยุคหลัง สาเหตุจากระบบเศรษฐกิจ สังคม และเทคนิควิธีการก่อสร้าง ตลอดจนฝีมือช่าง และวัดที่มีลักษณะแบบสถาปัตยกรรมจีนแท้มีเหลือเพียงวัดเดียวคือวัดมังกรกมลาวาส ซึ่งสมควรพิจารณาอนุรักษ์ไว้และเมื่อมีการบูรณปฏิสังขรณ์ควรดำเนินการโดยถูกต้องตามหลักวิชา เพราะการบูรณะที่เพ่งผ่านมาได้ทำลายดั้งเดิมไปเสียหมด

ความสัมพันธ์ของเรื่องนำมาใช้ในการศึกษาวิจัยโดยผู้วิจัยได้นำมาศึกษาประเด็นของวิธีการศึกษาและเข้าถึงรายละเอียดของการศึกษา เรื่องของการวางผังบริเวณของวัด ผังพื้นที่อาคาร โครงสร้างทางสถาปัตยกรรม รูปเคารพประติมากรรม งานประณีตศิลป์ที่ใช้ประดับรวมทั้งการใช้สัญลักษณ์ โดยเฉพาะวัดเล่งเน่ยยี่ ซึ่งเป็นต้นแบบให้กับวัดเล่งฮกยี่โดยตรง อีกทั้งการวิจัยเรื่องนี้ยังเป็นแนวคิดต้นแบบที่ทำให้ผู้วิจัยเลือกศึกษาวัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่)

รุ่ง สุจินต์กุล (2542) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเพื่อเสนอแนวความคิดในการอนุรักษ์ศาลเจ้าจีนในกรุงเทพฯ ที่สร้างขึ้นสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 5

การศึกษาเรื่องนี้เป็นงานศึกษาเพื่ออนุรักษ์สถาปัตยกรรมโดยมุ่งเน้นที่อาคารศาลเจ้าจีนเป็นประเด็นสำคัญ ผลจากการศึกษาของผู้ทำวิจัย พบว่า แนวทางของการอนุรักษ์และการพัฒนาเป็นแนวความคิดที่เหมาะสม เนื่องจากศาลเจ้าเป็นโบราณสถานที่ยังมีการใช้งานอยู่ โดยมีแนวโน้มการอนุรักษ์มากกว่าการพัฒนาเพราะศาลเจ้ายุคนี้ถือเป็นสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่ามาก ซึ่งไม่สามารถ

หาหรือสร้างใหม่ขึ้นทดแทนได้ ซึ่งแนวทางการอนุรักษ์นี้จะเป็นการรักษาคงสภาพเดิมและฟื้นฟูส่วนที่เสียหายหรือเปลี่ยนแปลงการใช้งานในอดีต ส่วนการพัฒนาเป็นการเปิดโอกาสให้การปรับปรุงบางส่วนเพื่อให้การสอดคล้องกับการใช้งานในปัจจุบัน แต่จะต้องอยู่ในขอบเขตที่จะก่อให้เกิดผลเสียต่ออาคารแก่น้อยที่สุด โดยที่แนวทางการอนุรักษ์ศาลเจ้าในภาพรวมจะมีขั้นตอนการอนุรักษ์ คือเริ่มจากการขึ้นทะเบียน การปลูกจิตสำนึก จัดตั้งหน่วยงานดูแลการอนุรักษ์ การปรับปรุงระบบการบริหารศาลเจ้า พัฒนาการให้ข้อมูลความรู้วิชาช่างศิลปกรรมจีน ตรวจสอบสภาพการดำเนินการอนุรักษ์โดยกองหัวใจอันสำคัญของศาลเจ้า 6 ประการคือ องค์รูปเคารพ สัญลักษณ์ทางสิริมงคล การวางผังบริเวณ ที่ว่างบรรยากาศอันศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมทางศาสนา และรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

ความสัมพันธ์ของเรื่อง การศึกษาเพื่อเสนอแนวความคิดในการอนุรักษ์ศาลเจ้าจีนในกรุงเทพฯ ที่สร้างขึ้นสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 5 นำมาใช้ในการศึกษา วัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) มีประเด็นที่เกี่ยวกับข้อมูลทางศาสนา และสถาปัตยกรรมในประเทศจีน ประวัติการสร้างศาสนสถานและพัฒนาการของรูปแบบในประเทศจีน ความเชื่อของคนจีนในประเทศไทย ประวัติการสร้างศาสนสถานของคนจีนในประเทศไทย ตัวอย่างการสำรวจศาลเจ้านำมาเป็นตัวอย่างของขั้นตอนในการศึกษาวัดจีน เริ่มจากทำเลที่ตั้ง การวางผังบริเวณและผังอาคาร ตัวสถาปัตยกรรม และส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรม โครงสร้างและวัสดุ การตกแต่งและศิลปกรรมของอาคาร

ตัวน ถี่ เริง และบุญยัง ไกรสุขศิริ (2542) ศึกษาเรื่อง ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย

การศึกษาวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย ได้ศึกษาความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีน ชาวจีนโพ้นทะเลกับวัดและศาลเจ้าจีน ศาสนาและเทพเจ้าที่ชาวจีนนับถือ พิธีกรรมสำคัญในศาลเจ้าจีน และการสำรวจวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย

ความสัมพันธ์ของเรื่องการศึกษาวัดและศาลเจ้าจีนในประเทศไทยส่วนใหญ่เน้นการศึกษาที่ศาลเจ้า และไม่ได้ศึกษาวัดจีนประชาสโมสร อย่างไรก็ตามแล้วแต่การศึกษานี้ได้ให้ข้อมูลด้านความเชื่อของชาวจีน ประวัติของศาสนาพุทธเข้ามายังประเทศจีน การนำความเชื่อและการผสมผสานของชาวจีนที่เข้ามาในไทย และให้ตัวอย่างเป็นแนวทางในการศึกษาถึงบทบาทต่อชุมชน 3 ด้านคือ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านวัฒนธรรมซึ่งจะนำมาใช้ในการศึกษาถึงบทบาทของวัดจีนประชาสโมสรต่อชุมชน

รตพร ปัทมเจริญ (2544) ศึกษาเรื่อง บทบาทของศาลเจ้าจีนในการชำระอัตลักษณ์ชาติพันธุ์: ศึกษากรณีในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

ผลจากการศึกษาพบว่าชุมชนไทยเชื้อสายจีนมีบทบาทอย่างมากในการชำระอัตลักษณ์ให้คงอยู่โดยการจัดกิจกรรมทางศาสนาความเชื่อที่สำคัญ ได้แก่ พิธีกรรมการกินเจ องค์ครชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นผู้ควบคุม โรงเรียนจีนเป็นผู้มีบทบาทในการชี้นำ สำหรับทางราชการนั้นใช้กฎหมายเป็นเทคโนโลยีทางอำนาจที่นำมาใช้เพื่อกดขี่ชาวจีนเข้าสู่ความเป็นไทย พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์กฎหมายเหล่านี้เป็นหนึ่งในกรพยายามทำลายอัตลักษณ์ความเป็นจีน ส่วนทางด้านศาสนาและความเชื่อของชาวจีนจึงแสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นจีนก็มีกฎหมายเกี่ยวกับศาลเจ้าที่รัฐไทยใช้ควบคุมเพื่อบำบัดการของศาลเจ้า

การศึกษาเรื่องนี้นำมาใช้เพื่อการศึกษาวัดจีนประเด็นกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาพุทธมหายาน ขงจื้อ เต๋า ศาลเจ้าในการชำระอัตลักษณ์ชาติพันธุ์จีนวาทกรรมกับการเป็นจีน ทั้งสองเรื่องหลังเป็นการศึกษาที่จะเป็นแนวทางการศึกษาที่จะนำมาใช้เกี่ยวกับบทบาทของวัดกับชุมชนของวัดจีน

ทำเนียบ อุพารกุล (2545) ศึกษาเรื่อง โครงการศึกษาพื้นที่ประวัติศาสตร์ในเขตเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา ได้ศึกษาประวัติศาสตร์โบราณคดี การเชื่อมโยงกับชุมชนสภาพทั่วไปของจังหวัด การใช้ประโยชน์ที่ดิน การขยายตัวของผัง การขยายตัวและพัฒนากิจการทางศิลปะ การศึกษาด้านกายภาพของพื้นที่ศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณค่าความสำคัญของพื้นที่ วิเคราะห์สภาพภาพเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาในอนาคต และเพื่อวางกรอบความคิดในการพัฒนาพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

การวิจัยได้นำพื้นที่ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดฉะเชิงเทราช่วงเวลาสมัยรัชกาลที่ 3 จนถึงรัชกาลที่ 8 มาประกอบในการศึกษา

อ้อมพร ดันกิติภิญโญ (2546) ศึกษาเรื่อง การศึกษาคติการสร้างรูปจตุโลกกบาลในวัดจีนกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาวัดมังกรกมลาวาส วัดบำเพ็ญจีนพรต วัดทิพยวารีวิหารและวัดโพธิ์แมนคุณาราม

ผลจากการศึกษาจตุโลกกบาล คือเทพผู้ปกป้องสี่ทิศ ได้แก่ ทิศเหนือ ได้ ตะวันออก ตะวันตก คือเวสสวัณ ธรตส วิรูปักษ์ วิรูปหก ตามลำดับ ซึ่งในประเทศจีนจตุโลกกบาลจะเป็นเทพประจำฤดูทั้งสี่อีกด้วย ได้แก่ ฤดูใบไม้ผลิ ฤดูร้อน ฤดูหนาว ภายหลังการสร้างวัดม้าขาวซึ่งเป็นวัดที่มีลักษณะแบบอินเดีย วัดที่สร้างต่อ ๆ มากลายเป็นวัดที่มีลักษณะแบบจีนก็มีการสร้างรูปจตุโลกกบาลเป็นเทพที่ปกป้องวัด ในประเทศไทยมีการรับคติรูปจตุโลกกบาลเช่นกัน แม้ว่าคติรวมจะแตกต่างกับจีนบ้าง แต่ก็แสดงให้เห็นความจำเป็นที่ต้องมีรูปจตุโลกกบาล ถือว่าเป็นสิ่งที่ขาดเสีย

ไม่ได้

การศึกษาเรื่องนี้เป็นข้อมูลนำมาใช้ในการศึกษาวัดจีนประชาศโมสร (เล่งฮกยี่) เพราะวัดจีนประชาศโมสรยังมีการใช้รูปจตุโลกบาลประดับอยู่ในวัดเช่นกัน ประเด็นที่สำคัญคือรูปแบบประติมากรรมรูปเคารพและความหมายทางสัญลักษณ์ของรูปเคารพของจตุโลกบาล นอกจากนี้ยังใช้ข้อมูลของประวัติการสร้างวัดจีนในประเทศไทยประกอบการศึกษา

คม ศิลปะสอน (2546) ศึกษาเรื่อง วัดพุทธสายจีนนิกาย เป็นการศึกษาถึงคติความเชื่อที่จะส่งผลมาใช้ในการออกแบบรูปแบบของสถาปัตยกรรมจีนในประเทศไทย ประเทศจีน รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้าน ศึกษาถึงอิทธิพลจากประเทศจีนทั้งในอดีตและปัจจุบันมาหาความเป็นเอกลักษณ์และอาจใช้ในการสร้างจริงในพื้นที่จังหวัดนครปฐม และได้ทำการศึกษาลำดับความสำคัญของพระโพธิสัตว์นำมาประกอบการใช้พื้นที่การออกแบบเพื่อให้เหมาะสมกับความเป็นจริงมีองค์ประกอบ 3 ส่วนคือ บริเวณกลุ่มอาคารศาสนสถาน บริเวณศาลาอเนกประสงค์ บริเวณสวนหินและลานด้านหน้า

การศึกษาเรื่องวิทยานิพนธ์นี้เป็นข้อมูลในระดับต้นแต่ก็ได้ใจความดีประเด็นที่จะนำมาศึกษาประกอบคือเรื่องประวัติการสร้างวัดจีนในประเทศไทย รูปพระโพธิสัตว์ ตัวอย่างการวิเคราะห์ สวงสู้กับพื้นที่ตั้ง

สันติ เล็กสุขุม (2550) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์จีน-ไทย โยงใยในลวดลายประดับ

การศึกษาเรื่องนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับศิลปะไทย โดยอาจารย์ได้นำเสนอออกเป็น 2 ช่วงสมัยคือช่วงแรก ไทย-จีน: ก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 มีหลักฐานความสัมพันธ์จีนไทย อยู่ในสมัยศิลปะทวารวดี สมัยศิลปะศรีวิชัย และศิลปะขอมในประเทศไทย ช่วงหลัง ไทย-จีน หลังพุทธศตวรรษที่ 19 เมื่อเริ่มหลักฐานบ่งชี้ของราชธานี ระบุทั้งชื่อราชธานี และตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ คือศิลปะสมัยราชธานีสุโขทัย ราชธานีเชียงใหม่ ราชธานีกรุงศรีอยุธยา ราชธานีกรุงธนบุรี และราชธานีกรุงรัตนโกสินทร์ สำหรับข้อดีของเอกสารเล่มนี้จะประกอบด้วยภาพถ่ายเส้น ภาพถ่ายประกอบทำให้เห็นตัวอย่างชัดเจน และลำดับข้อมูลเอกสารความสัมพันธ์ไทย-จีน ไว้อย่างมีระบบและชัดเจน

ความสัมพันธ์ของเรื่องจีน-ไทย โยงใยในลวดลายประดับนำมาใช้ในการวิจัยวัดจีนประชาศโมสร เกี่ยวกับเรื่องศิลปกรรมที่มีอิทธิพลจีนแต่ละช่วงสมัยโดยเฉพาะตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ อีกทั้งใช้ข้อมูลเกี่ยวกับเอกสารความสัมพันธ์ไทย-จีน ทำให้การวิจัยมีความชัดเจนในข้อมูลมาก โดยเฉพาะให้เห็นประเด็นความสำคัญของปัญหาการทำวิจัยทางด้านศิลปกรรมตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เพื่อนำเข้าสู่การวิจัยในบทแรกของงานวิจัยวัดเล่งฮกยี่

มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์ (2550) ศึกษาเรื่อง ตามรอยมรดกวัฒนธรรมจีนในสมัย
รัตนโกสินทร์ตอนต้น: มุมมองจากจิตรกรรมฝาผนัง

จากรายงานการศึกษาวิจัยได้ศึกษาย้อนกลับไปภูมิหลังของชาวจีนเมื่อครั้งอยู่บน
ผืนแผ่นดินแม่ เพื่อให้ทราบถึงบริบททางสังคมของชาวจีนอพยพ และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้
มาเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์หาความเหมือนและความต่างของลวดลายกระบวนจีนเมื่อครั้งที่อยู่
บนผืนแผ่นดินแม่ กับเมื่ออพยพย้ายถิ่นฐานมาอยู่บนผืนแผ่นดินไทย โดยใช้มุมมองจากจิตรกรรม
ฝาผนังและเพื่อสืบค้นให้ได้ตัวแปลที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

การศึกษาได้ทำการแบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นการเก็บข้อมูลจากเอกสารที่มี
ผู้ศึกษาเอาไว้แล้ว ส่วนที่สองเป็นการเก็บข้อมูลตามวัดต่างๆ ในกรุงเทพฯ และฝั่งธนบุรี และ
การเก็บข้อมูลจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนโดยเลือกเก็บข้อมูลจากมณฑลฝูเจี้ยนและ
กวางตุ้ง ซึ่งทั้งสองเป็นมณฑลที่ชาวจีนอพยพมามากที่สุด

การศึกษาได้แบ่งจิตรกรรมออกเป็นสองส่วน คือจิตรกรรมแบบสามัญ พบว่าลวดลาย
กระบวนจีนแทรกอยู่ในเนื้อเรื่อง แบบที่สองเป็นจิตรกรรมฝาผนังแบบพิเศษพบว่าลวดลายกระบวน
จีนปรากฏเต็มผนังหรือครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ เนื้อหาเรื่องราวอาจได้รับแรงบันดาลใจมาจาก
เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ภาพเรื่องราวทางวรรณกรรม เป็นต้น

พัชรา กิจปฐมมงคล (2547) ศึกษาเรื่อง พิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาล
นครนครปฐม

การวิจัยพิธีกรรมคนไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครนครปฐม มีวัตถุประสงค์ศึกษา
พิธีกรรมต่างๆ ของคนไทยเชื้อสายจีน ศึกษาการปรับปรุงพิธีกรรมต่างๆ ของวัฒนธรรมจีนและ
วัฒนธรรมไทย บริเวณชุมชนริมคลองวัดพระงาม ชุมชนกั้งบัว ชุมชนพญาพาน ชุมชนตลาดบน
และชุมชนตลาดล่าง จำนวน 50 ครอบครัว จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า คนไทยเชื้อสายจีนในเขต
เทศบาลนครนครปฐม ส่วนใหญ่ปฏิบัติพิธีกรรมและความเชื่อศาสนาที่ผสมผสานกันระหว่าง
พระพุทธศาสนา การบูชาบรรพบุรุษ ลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อและการนับถือเทพเจ้าเป็นการปฏิบัติที่
สืบทอดกันมา แต่การถ่ายทอดจากครอบครัวมาสู่บุตรหลานจะมีการปรับปรุงทางรูปแบบของ
เทศกาลก่อนหน้านั้นเข้ามาที่เนื้อหาสาระ ทำให้มีการรับอิทธิพลไทย มีการลดขั้นตอน เพราะด้วย
ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การศึกษา ด้านศาสนา การคมนาคม ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยี ส่งผลให้มีการปรับปรุงและรักษาวัฒนธรรมจีนไว้เฉพาะส่วนที่ยังปฏิบัติได้ พร้อมกัน
นั้นมีการปรับให้เข้ากับสภาพสังคมไทย

การวิจัยพิธีกรรมคนไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครนครปฐม การศึกษาเรื่องนี้
ได้นำมาศึกษาในสองประเด็น ประเด็นแรกเกี่ยวกับศิลปกรรมของวัด ตัวอย่างในการศึกษาวัดจีน

โดยทั่วไป กล่าวถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ของวัด การจัดตั้งรูปเคารพ ประเด็นที่สองนำข้อมูลมาใช้ในการศึกษาความเชื่อทางศาสนาพุทธ ศาสนาเต๋า ลัทธิขงจื้อ และความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า

พรพรรณ จันทโรนานนท์ (2530) ศึกษาเรื่อง สก ลก ชั่ว โชค ลาภ อายุยืน เป็นการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของคำสริมงคล สัญลักษณ์ต่าง ๆ ของสิ่งสริมงคล ประวัติความเป็นมาของสัญลักษณ์ และการจัดหมวดหมู่ภาพสริมงคลและอธิบายความหมายของภาพสัญลักษณ์ ซึ่งการศึกษาของผู้เขียนได้นั้นถึงภาพลวดลายงานจิตรกรรม และงานประติมากรรม ยังไม่ได้กล่าวถึงงานสถาปัตยกรรม และเป็นการศึกษาภาพรวมของสัญลักษณ์

การศึกษาเรื่องสกลกช้วนี่ได้นำมาใช้ในประเด็นการศึกษาแนวคิดเรื่องความหมายของสัญลักษณ์งานศิลปกรรม ได้แก่ งานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และประเด็นการวิเคราะห์ความหมายของสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นวัดจีนประชาศ โมสรฝ่ายจีนนิกาย

จิตติมา อังกรวัชรพันธุ์ (2549) ศึกษาเรื่อง ภาพสัญลักษณ์มงคล สก ลก ชั่ว: คติความเชื่อแบบจีนในงานศิลปกรรมสมัยรัชกาลที่ 3

การศึกษาได้ศึกษาผ่านงานจิตรกรรมและประติมากรรมที่วัดนางชี วัดนาคกลาง วัดนางนอง และวัดกนิษฐา ผลการศึกษาสรุปได้ 4 ประเด็นคือ ประเด็นแรก คติความเชื่อและความนิยมใช้ภาพสัญลักษณ์มงคลปรากฏในไทยตั้งแต่อดีต พบอยู่บนเครื่องถ้วยจีน ประการที่สอง ภาพสัญลักษณ์มงคล สก ลก ชั่ว ปรากฏเด่นชัดในสมัยรัชกาลที่ 3 เนื่องด้วยความนิยมจีนจากกลุ่มชนชั้นนำ เป็นศิลปะแบบพระราชานิยม และบทบาทของชาวจีนในสังคมไทย ประการที่สามเกิดการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมระหว่างไทยกับจีน และประการสุดท้ายรูปแบบและความนิยมเหลืออยู่ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 และจะค่อยหายไปเมื่ออิทธิพลตะวันตกเข้ามา

การวิจัยวัดจีนประชาศ โมสร ได้นำมาใช้คือ ประเด็นเรื่องแนวคิดการศึกษาสัญลักษณ์ตามความเชื่อในลวดลายประดับ งานจิตรกรรมและประติมากรรม และนำมาใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบความหมายในวัดจีนประชาศ โมสร

โสวัตรี ณ ถลาง (2537) ศึกษาเรื่อง วัดญวน: บทบาทด้านพิธีกรรมและความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชน จากการศึกษาพบว่า พิธีกรรมในวัดญวนเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมมากกว่าจะใช้พิธีกรรมในการสร้างสายสัมพันธ์เพื่อยึดทางความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ และแม้ว่ากลุ่มชาวญวนในประเทศไทยจะได้กลืนกลายเข้ากับกลุ่มชาติอื่น โดยเฉพาะจีนและไทย

วัดญวนยังแสดงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ได้ระดับหนึ่งเป็นที่รู้จักในหมู่ชาวจีนและญวน มีการยึดพิธีกรรมตามปฏิทินจีน และได้อิทธิพลจากพุทธเถรวาท วัดญวนเป็นองค์กรภายใต้ของการเป็นชาติพันธุ์มีวัฒนธรรมที่แยกกันอยู่เป็นเอกเทศ มีข้อมูลสนับสนุนเพียงพอภายใต้ระเบียบมหาเถรสมาคม บทบาทของวัดญวนไม่แตกต่างกับวัดไทย วัดเปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างของ

สังคม วัดต้องเปลี่ยนบทบาทเพื่อตอบรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

การศึกษาเรื่องนี้เป็นตัวอย่างที่จะนำแนวทางไปใช้ในการศึกษาและมีข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงกันระหว่างวัดญวนกับวัดจีนในประเทศไทย นำไปศึกษาเปรียบเทียบเพื่อเป็นตัวอย่างการศึกษาวัด การศึกษาถึงบทบาทของวัดญวนก็จะนำข้อมูลไปใช้เป็นแนวทางของการศึกษาถึงบทบาทของวัดจีนต่อชุมชนในพื้นที่และบริเวณนอกพื้นที่

สุพจน์ อภิญญานนท์ (2543) ศึกษา เรื่อง แนวความคิดในการออกแบบวัดจีนในประเทศไทย

การดำเนินการวิจัยของผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับหลักทฤษฎีทางสถาปัตยกรรมจีน ตำรวจสภาพแวดล้อมวัดจีนในประเทศไทยจำนวน 8 แห่ง สังเกตพฤติกรรมและสัมภาษณ์ความเห็นผู้มาใช้สถานที่ ต่อจากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์กับหลักทฤษฎีเพื่อสรุปผลเสนอแนะแนวคิดในการออกแบบวัดจีนในประเทศไทย

ผลจากการวิจัยสรุปได้ว่าที่ตั้งของวัดจีนควรอยู่ใกล้กับแหล่งชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน และไม่จำเป็นต้องตั้งอยู่บนถนนสายหลักที่มีการจราจรหนาแน่น ซึ่งอาจนำมาซึ่งมลภาวะต่าง ๆ เช่น ฝุ่น คว้น เสียงรบกวนจากการจราจรภายนอก ควรตั้งอยู่บนถนนสายรองหรือถนนซอยก็ได้ แต่ต้องมีการคมนาคมที่สะดวก สำหรับรูปลักษณะทางสถาปัตยกรรมนั้นควรมีลักษณะแบบสถาปัตยกรรมทางภาคใต้ของจีน เพราะชาวจีนในไทยส่วนมากอพยพมาจากทางตอนใต้ของประเทศจีน แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจหน้าที่ เช่น เจ้าอาวาสหรือผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินสร้างวัด จะต้องการเช่นไร ซึ่งอาจจะมีอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมท้องถิ่น เช่น สถาปัตยกรรมไทยเข้ามาผสมผสานบ้างถือว่าไม่ผิดแต่อย่างใด เพราะเป็นการผสมผสานของวัฒนธรรม

การจัดผังบริเวณก็ยังคงยึดหลักทางสถาปัตยกรรมจีนอยู่คือ มีการโอบล้อมพื้นที่ด้วยกำแพงทึบ วางตำแหน่งของอาคารที่สำคัญอยู่บนแกนเหนือ-ใต้ สำหรับอาคารที่มีความสำคัญน้อยกว่าจะแยกอยู่แนวแกนตะวันออก-ตะวันตก จัดผังแบบสมดุลเท่ากันทั้งสองข้างของแนวแกน มีลานโล่งหน้าอาคารสำหรับจอดรถ และใช้ประกอบพิธีกรรมรองรับคนจำนวนมากในช่วงเทศกาล มีพื้นที่เปิดโล่งภายในผังสำหรับระบบอากาศและควันทิ้ง และให้แสงธรรมชาติเข้าสู่พื้นที่ภายในอาคารด้วย ขนาดของลานโล่งและจำนวนของพื้นที่เปิดโล่งภายในผังจะเป็นตัวกำหนดความสำคัญของวัดนั้น ๆ คือวัดที่มีความสำคัญมากจะมีพื้นที่ลานโล่งที่มากและมีจำนวนพื้นที่เปิดโล่งในผังมากด้วย และถ้าเป็นไปได้ตัวอาคารควรหันหน้าไปทางทิศใต้เพื่อให้สอดคล้องกับหลักฮวงจุ้ย

วิหารต่าง ๆ ที่วัดจะต้องมีคือ วิหารหน้า วิหารหลัก วิหารบรรพบุรุษ วิหารเจ้าแม่กวนอิม วิหารพระกนิษฐาธิราชเจ้า ถ้าเป็นวัดขนาดใหญ่ก็ควรมีวิหารที่เพิ่มเติมเข้ามา คือ วิหารพระพุทธ ซึ่งมีไว้สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะแบบไทย (พุทธเถรวาท) ซึ่งมีผู้จิตศรัทธานำมาถวาย

และวิหารเทพเจ้าและเซียนต่าง ๆ ที่ผู้คนในแถบนั้นนับถือ (ชาวจีนมีความเชื่อและนับถือเทพเจ้าและเซียนมากมายดังนั้นในแต่ละชุมชนหรือในแต่ละท้องถิ่นอาจนับถือเทพเจ้าแตกต่างกัน) ตามความเชื่อในลัทธิเต๋าของชาวจีน เพื่อให้สอดคล้องต่อสภาพแวดล้อมของสังคมไทยและการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของชาวไทยเชื้อสายจีนที่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีได้มีการแบ่งแยกนิกายแต่อย่างใด รวมทั้งยังมีความเชื่อและนับถือในความศักดิ์สิทธิ์ของเทพเจ้าต่าง ๆ ตามความเชื่อในลัทธิเต๋าด้วย

การจัดภูมิทัศน์ลานโล่งหน้าอาคารควรมีต้นไม้และสนามหญ้าเพื่อความร่มรื่น เพราะพื้นที่ส่วนนี้ใช้เป็นที่พักผ่อนด้วย และมีการใช้ต้นไม้ใหญ่เพื่อให้ร่มเงาแก่ที่จอดรถ สำหรับลานเปิดโล่งภายในผังบริเวณควรมีการตกแต่งด้วยพรรณไม้ขนาดเล็ก เพื่อให้เกิดความสดชื่นและบรรยากาศที่ดีภายในกลุ่มอาคาร สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำควรแยกให้ชัดเจนระหว่างห้องน้ำของพระภิกษุและห้องน้ำของศาสนิกชนเพื่อป้องกันความสับสนวุ่นวาย ควรติดตั้งถังดับเพลิงในตำแหน่งที่มองเห็นและหยิบใช้ได้สะดวก ควรมีม้านั่งหรือสถานที่สำหรับพักคอยไว้บริการ มีจุดบริการถ้วย ชาม สำหรับใส่ของไหว้ จุดบริการน้ำดื่ม ตามลำดับ

จากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถนำไปกำหนดแนวคิดในการออกแบบวัดจีนในประเทศไทย ให้เหมาะสมและสอดคล้องต่อความเชื่อและความต้องการของผู้ใช้ในปัจจุบัน

การศึกษาในเรื่องนี้ผู้วิจัยจะนำมาเป็นแนวทางกับการศึกษาวัดจีนประชาสโมสร (เล่งฮกยี่) โดยเริ่มจากการศึกษาของลักษณะทางสถาปัตยกรรมเริ่มจากรูปแบบของผังโครงสร้างของอาคาร หลังคา ฐานอาคาร ประตู หน้าต่าง ฝ้า ลวดลายประดับตกแต่ง คติความเชื่อการวางผังการจัดวางรูปเคารพภายในวัด สัญลักษณ์ความหมายทางศิลปกรรม และพิธีกรรมของชาวจีนเพื่อเชื่อมโยงถึงบทบาทของวัดต่อชุมชน นอกจากนั้นนำแผนผังของวัดที่ศึกษาไว้แล้วมาศึกษาเพิ่มเติมให้ละเอียดมากขึ้น

ความเป็นมาของสถาปัตยกรรมจีนภาคใต้ ที่ส่งอิทธิพลให้กับประเทศไทย (โดยสังเขป) เดิมทีนั้นสมัยก่อนราชวงศ์ซันเป็นอาคารที่เกี่ยวกับศาลเจ้า เป็นสิ่งที่เก่าแก่ที่สุด เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการสร้างอาณาจักรประเทศจีน ตรงกับสมัยราชวงศ์ซางหรือเซียง (ก่อนพุทธศักราช 2309-ก่อนพุทธศักราช 1585 ปี) เป็นยุคที่คนจีนบูชาธรรมชาติ เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ภูเขา โดยเชื่อว่ามิเทพเจ้าประจำอยู่ และต่อมาศาลเจ้านี้ได้สร้างขึ้นในศาสนาเต๋า ขงจื้อ ตลอดจนเรื่อยมาจนเป็นสิ่งสำคัญของชาวจีน ศาลเจ้าที่เก่าแก่คือ ศาลเจ้ามาจู่ สร้างขึ้นในสมัยเซียง (ปัจจุบันเหลือแต่ซาก) มีบันทึกที่แผ่นป้ายจารึกกล่าวว่า “ศาลเจ้านี้มีหอกกลางสามหอ หอพักสิบห้าห้อง อาคารมีสองปีก ด้านตะวันตกของประตูมีโรงเรือนหนึ่งหลัง และนอกประตู มีเวทีสำหรับเล่นจ๊ว และระบำเพื่อบูชาเจ้าแม่ (ตัวหนังสือ, 2528, หน้า 29) ประเด็นนี้ผู้ศึกษาเพิ่มเติมว่า ศาลเจ้าแรกนั้นเป็นตึกแถวชั้นเดียว

สามหลังเรียงกัน และหน้าประตูมีแผ่นป้ายชื่อ (รุ่ง สุจินันท์กุล, 2542, หน้า 25)

สมัยราชวงศ์ซัน (พ.ศ. 750-พ.ศ. 764) เริ่มมีการสร้างวัดขึ้นเป็นครั้งแรกที่เมืองลั่วหยาง ชื่อว่าวัดม้าขาว ในปีที่ 10 ของจักรพรรดิซันหมิงตี้ โดยพระภิกษุชาวอินเดียสองรูปคือ โกรโพนระ และกัศยปะ มาตันกะ (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2531, หน้า 64)

สมัยราชวงศ์หนานเป่ยฉาว หรือราชวงศ์เหนือราชวงศ์ใต้ (พ.ศ. 963-พ.ศ. 1124) เป็นยุคที่ ศาสนาพุทธได้รับความนิยมมาก วัดในพุทธศาสนาได้มีการเจาะภูเขาเป็นวัดถ้ำขึ้นเป็นครั้งแรก ที่บริเวณเนินเขาคุนฮวง ทำให้การสร้างวัดถ้ำแพร่หลายในสมัยต่อมา.

สมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ. 1161-พ.ศ. 1450) ศาสนสถานของวัดจีนได้พัฒนาเป็นรูปแบบ วัฒนธรรมจีนมากขึ้น แต่ก็ยังมีวัฒนธรรมอินเดียอยู่ สิ่งที่สำคัญในยุคนี้ได้แก่ พระเจดีย์ห่านป่าใหญ่ (ต้าเถียนเถ) สร้างในพ.ศ. 1191 ส่วนผัสนั้นประกอบด้วย 3 ส่วน (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2531, หน้า 116) ได้แก่ พระวิหาร ผังเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีความสูงชันเดียว ตั้งอยู่บนฐานสูง เป็นที่ประดิษฐาน พระพุทธรูป และพระอรหันต์ 18 องค์

เจดีย์ สร้างในพ.ศ. 1195 แพนผังเป็นสี่เหลี่ยมสูง 64 เมตร ตั้งแนวเดียวกับพระวิหาร ฐานกว้าง 7 ชั้น

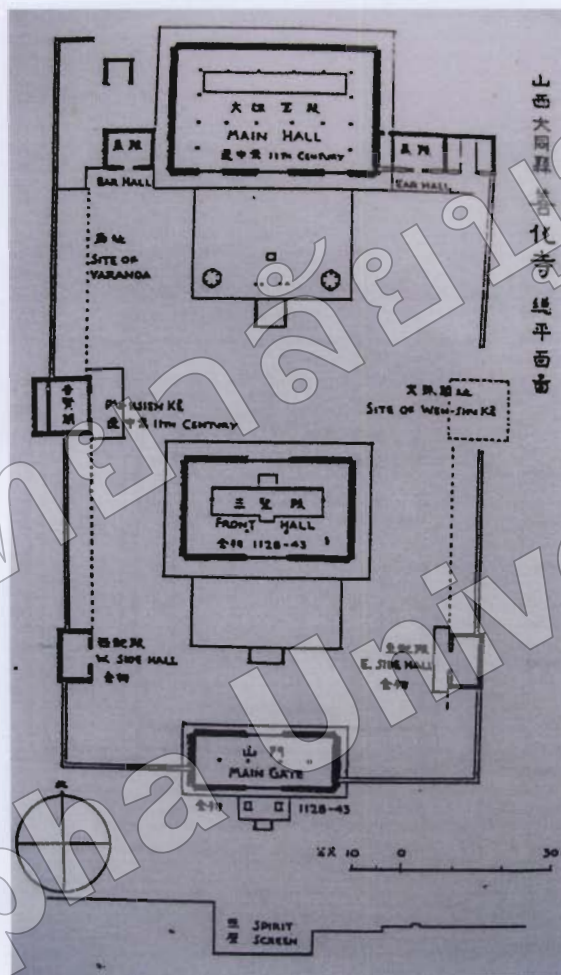
กุฏิ เริ่มมีกุฏิจำนวน 1,897 หลังตั้งเรียงรายรอบพระเจดีย์ใหญ่

สมัยราชวงศ์หมิง (พ.ศ. 1911-พ.ศ. 2187) พัฒนาการเริ่มเป็นวัฒนธรรมจีนอย่างแท้จริง วัด วัง มีรูปแบบที่เหมือนกันและสร้างสืบเนื่องจนถึงสมัยราชวงศ์ชิง

จากเดิมที่แผนผังของวัดจะเน้นพระเจดีย์เป็นประธานของวัด หลังจากนั้นวิหารหลัก ก็เป็นประธานของวัดในที่สุด นักวิชาการพบว่าแผนผังของวัดซานฮวาชื่อ ที่เมืองต้าถง มณฑล ซานซีในประเทศจีน เป็นผังของแม่แบบของวัดพุทธศาสนามหายานและวัดศาสนาเต๋า คือ การเรียงลำดับความสำคัญในแนวแกนทิศเหนือ-ทิศใต้ (อรศิริ ปาณินท์, 2532, หน้า 127) (ดูภาพที่ 1-4 ประกอบ)

รูปแบบศาสนสถานของประเทศจีนนั้น โดยภาพรวมจะเหมือนกันเริ่มตั้งแต่สมัยแรกที่มี อาคารประเพณีเกิดขึ้น ในระยะหลังสถาปัตยกรรมระหว่างภาคเหนือและภาคใต้มีสิ่งที่แตกต่างกัน ตรงรูปทรงของหลังคา กล่าวคือรูปทรงของหลังคาภาคใต้จะมีสันหลังคาที่แอ่นโค้ง ปลายหลังคา จะงอนขึ้น ส่วนหลังคาภาคเหนือสันของหลังคาพบว่าจะอยู่ในแนวนอนเป็นเส้นตรง ปลายของ สันหลังคาจะแขนกกระดกขึ้นเพียงเล็กน้อย หลังคาแบบซานเหมินดิงจะไม่พบในภาคเหนือเลย ซึ่งการตกแต่งปลายสันหลังคาของภาคเหนือจะใช้มังกรคู่อ้าปากอมสันหลังคาใหญ่ไว้ทั้งสองด้าน และที่ปลายสันหลังคาเล็กมักตกแต่งด้วยชุดสัตว์มีทั้งหมดสิบตัว มีรูปแบบที่แตกต่างกันเป็นสัตว์ ในนิยายชาวจีนมีความเชื่อว่ารูปสัตว์ดังกล่าวจะจัดภูตผีปีศาจ และขจัดภัยอันตรายต่าง ๆ ซึ่งสัตว์นี้

ในนิยายชาวจีนมีความเชื่อว่ารูปสัตว์ดังกล่าวขจัดภูตผีปีศาจ และขจัดภัยอันตรายต่าง ๆ ซึ่งสัตว์นี้จะเรียงตามจำนวนมากขึ้นอยู่กับชั้นบรรดาศักดิ์ของผู้อยู่อาศัย

ภาพที่ 1-4 แผนผังวัดซานฮวาซือ เมืองต้าถู่ มณฑลซานซี (อรศิริ ปาณินท์, 2529, หน้า 122)

สำหรับการตกแต่งของอาคารภาคใต้ เป็นหลังคาแบบซานเหมินต้ง และจะนิยมใช้กับหลังคาของวิหารส่วนหน้าเท่านั้น อาคารหน้านี้จะตกแต่งมากกว่าอาคารหลังอื่น ๆ บนสันหลังคาประดับด้วยมังกรคู่ชูไข่มุกไฟ ปลายสันหลังคาประดับด้วยลายใบไม้ม้วน ปลายสันหลังคาใหญ่มักประดับด้วยตุ๊กตาทองปั้น รูปขุนพลและเชียน ผู้จัดภูตผีปีศาจ หรือ ตุ๊กตาทองวรรณคดีจีน ปลายสันหลังคาเล็กทำเป็นรูปใบไม้ม้วน ทำให้ดูสวยงาม (พรพรรณ จันทโรนานนท์, 2529, หน้า 198) (ดูภาพที่ 1-5 ประกอบ)

ภาพที่ 1-5 หลังกวัดไคหยวน มณฑลฝูเจี้ยน (ภาคใต้ของประเทศไทย)

ประดับมังกรไข่มุกไฟ (มาลินี คัมภีร์ญาณนนท์, 2550, หน้า 51)

ภาพที่ 1-6 พระประธานสามองค์ ในวิหารหลักวัดไคหยวน มณฑลฝูเจี้ยน

วัดของชาวจีน คือสถานที่สิงสถิตของเทพเจ้าและเทพธิดาต่าง ๆ จึงมีลักษณะเหมาะสมเป็นที่อยู่ขององค์เทพเจ้า เพราะว่างค์จักรพรรดินั้นทรงยึดความเชื่อในอำนาจของเทพเจ้า พระราชวังของพระองค์จึงใหญ่โตพอ ๆ กับวัด และก็มีอยู่เสมอที่พระราชวังของจักรพรรดิได้เปลี่ยนเป็นวัดเมื่อพระองค์ได้สร้างวังใหม่

การใช้สัญลักษณ์ในการตกแต่ง การใช้สีสันทนในการตกแต่ง ล้วนมีความหมายเริ่มจากการกำหนดพื้นที่จะต้องเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญ มีเขนหรือคานยื่นออกมารองรับ หรือมีที่ค้ำรองรับ มีชื้อแปหรือไม้ขวางและเสาค้ำหรือไม้ค้ำยันเอาไว้ มักแกะสลักลวดลาย ที่เกี่ยวกับโหราศาสตร์ อย่างหรรษา ภายในใช้สีที่แสดงถึงความหมาย เพื่อให้ส่วนประกอบของวัดมีความสมบูรณ์

จากรูปแบบของวัดที่แตกต่างกันของภูมิภาคของจีนเอง ได้เกิดการแพร่วัฒนธรรมของจีนภาคใต้ โดยที่ชาวจีนภาคใต้นั้น ได้อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ มีการพบเหรียญกษาปณ์ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 15 บริเวณพื้นที่ประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย สำหรับในสิงคโปร์พบว่าการตั้งรกรากในพุทธศตวรรษที่ 19 ผู้ที่ออกเงินสร้างวัดในสมัยแรกในอินโดนีเซียนั้น เป็นพวกพ่อค้ามาจากฟูเจี้ยนและกวางโจว ในมาเลเซียผู้บุกเบิกการสร้างวัดเป็นพวก ฟูเจี้ยน กวางโจว และไหหลำ วัดแรก ๆ ได้ถูกออกแบบโดยผู้เชี่ยวชาญจากจีน วัสดุในการสร้างสั่งมาจากจีน รูปปั้นบางรูป หรือรูปเทพเจ้า ได้ถูกนำเข้ามาพร้อม ๆ กับผู้อพยพทางทะเลฐานของวัดหลายแห่งปูด้วยกระเบื้องอย่างแข็งแรง และเข้าवासวัดต่าง ๆ ในประเทศจีนได้ช่วยเหลือพวกเขา กำหนดแบบแผนทางศาสนาขึ้น

ในประเทศไทยชาวจีนมีการเคลื่อนย้ายตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 และหลังไหลเข้ามาเป็นจำนวนมาก ได้ดูดซึมในวัฒนธรรมใหม่เข้าไปด้วย แต่ก็ยังยึดเอาวัฒนธรรมดั้งเดิมของเขา คำนึงชีวิต พบว่าอาคารที่เก่ากว่าวัดจีนที่เห็นได้ชัดเจนคือ “ศาลเจ้า” พบเห็นอยู่ทั่วไป แต่สำหรับวัดแล้วหลักฐานจะใหม่กว่าศาลเจ้า แต่รูปแบบก็ยังรับวัฒนธรรมจีนอยู่ ทั้งศาลเจ้าและวัดจีนจะเป็นแบบจีนของภาคใต้มากกว่าภาคเหนือ มีการประดับด้วยมังกรคู่ชูไข่มุกไฟจะตกแต่งในส่วนหน้ามากกว่าอาคารอื่น ซึ่งเหมือนกับรูปแบบทางภาคใต้ของจีน หรือในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ที่พบว่าชาวจีนภาคใต้เคลื่อนย้ายมา

หลังจากสิ้นราชวงศ์ชิง ชาวจีนมีการติดต่อกับจีนแผ่นดินใหญ่ เป็นผลทำให้ผู้ดูแลวัดได้ดำเนินการอย่างอิสระ จึงรับเอาวัฒนธรรมพื้นถิ่นเข้ามาเจือปนมากขึ้นรูปแบบของวัดค่อยปรับเปลี่ยนไปจากเดิม